राजा आणि यमदूत

यमदूत : महाराज! यमराजांनीं तुमच्या राज्यांतून कोणीतरी एक प्राणी मागितला आहे.

राजा : असें का ? मग चल मलाच घेऊन. माझी तयारी आहे येण्याची !

यमदूत : तुम्हींच स्वतः येणार !: तुम्हीं येऊन कसं बरं चालेल ? तुमच्या राज्यांत थोडीं थोडकीं का माणसें आहेत ? त्यांपैकीं कोणातरी एकाला माझ्या स्वाधीन करा म्हणजे झालें !

राजा : अशी का तुझी सूचना आहे ! अरे ! माझ्या राज्यांतील सर्व प्राणी-मात्रांच्या रक्षणाची जबाबदारी माझ्यावर आहे. असें असतां मी मागें राहून कोणाला बळी देण्यासाठीं पुढें करूं सांग पाहूं ?

देवदूत : महाराज ! धर्मराजानें तुमच्या राज्यांतील सर्व लोकांना स्वर्गांत येण्याचें आमंत्रण दिलें आहे; परंतु भावी काळासाठीं फक्त एका कोणास तरी मागें रहाण्यास त्यांनीं आज्ञापिलें आहे.

राजा : ठीक आहे. मग जा साऱ्या लोकांना स्वर्गांत घेऊन. मीच तेवढा मागें राहातों ?

देवदूत : काय म्हणतां, तुम्हीं स्वतःच मागें रहाणार ! तुमच्या राज्यांतील असंख्य प्राण्यांपैकीं ठेवा कोणातरी एखाद्यास मागें ! स्वर्गाला जाण्याची चालून आलेली ही संधि तुम्हीं कां म्हणून वायां दवडतां ? हा का शहाणपणा झाला ?

राजा : अरे बाबा ! तुझा तो शहाणपणाचा मार्ग राहू दे तुझ्याजवळ. माझ्या राज्यांतील सर्व प्राण्यांच्या कल्याणाची जबाबदारी माझ्या शिरावर आहे. मी माझें कल्याण साधण्यासाठीं दुसऱ्या एखाद्याच्या कल्याणाआड यावें असें नाहीं मला वाटत ! माझ्याकडून तें कालत्रयीं घडणारें नाहीं ! '

× × ×

एका हरिजनास कोणी एक गृहस्थ म्हणाला, ' काय रे ! तुला भगवंताचें दर्शन घडावें असें नाहीं कां वाटत ? '

यावर तो हरिजन म्हणाला, ' ज्याला भगवंताच्या मूर्तीचे दर्शन घडल्यामुळें किंवा तिला स्पर्श केल्यामुळें समाधान वाटतें, त्यांना त्या मार्गानें खुशाल समाधान मिळवूं द्या. परंतु दूर राहून व देवालयाचें शिखर डोळे भरून पाहून जर माझें समाधान होत असेल तर तें मी कां मिळवूं नये ? '

श्रीकृष्ण जन्माचे वेळेस प्रेम आणि भक्ति यांना जणूं काय ऊतच आला होता. त्या वेळचीं माणसें महान उद्योगी असून एकमेकांवर आत्यंतिक प्रेम करीत होतीं. मुलगा आईबापावर, भाऊ बहीणीवर, नवरा बायकोवर व सर्वही परस्परांवर अनुरक्त असून फार सुखानें नांदत होतीं. पाहुणचार, वृद्धाविषयीं आदर हे गुण तर फारच वाढीस आले होते. साधुसन्त व परमेश्वर याबद्दल लोकांच्या मनांत नितांत आदर नांदत होता. व भक्तिमार्ग कळसाला पोहोंचला होता. मनाचा पूर्ण विकास होऊन बुद्धीतत्त्व उत्क्रांत मानवी मनांत नुकतेंच डोकावूं लागले होतें. मथुरेंत कंस हा महापराक्रमी तसाच बुद्धिमान् राजा राज्य करीत होता. तर उत्तरेंत धृतराष्ट्र राजा आपल्या बुद्धि, वैभव, पराक्रम या गुणांनीं नांवारूपास येत होता.

कृष्णावतारी दुहेरी हेतु

उत्क्रांतीतील कोणतेंहि एक तत्त्व पूर्णावस्थेला पोहोंचून त्या ठिकाणीं दुसरें श्रेष्ठ तत्त्व पदार्पण करतें, त्या वेळेला संधिकाल निर्माण होऊन नेहमींच मानवजातीची दिशाभूल होते. इकडे मथुरेंत आपण फारच बुद्धिमान असून, राज्याचा बंदोबस्त आपण आपल्या बुद्धिसामर्थ्यानें करूं अशी दिशाभूल होऊन कंस आपला प्रेमळपणा—निव्वळ दुबळेपणा आहे असें समजूं लागला व आपल्या फार जगलेल्या वृद्ध पित्याला, उग्रसेनाला बंदींत टाकून राज्योपभोग घेऊं लागला. आपलें अतिशय प्रेम असलेल्या सख्या बहीणीला देवकीला वरांतींत रथांत बसवून तो रथ आवडीनें हांकणारा कंस, केवळ आकाशवाणी झाली म्हणून सर्व प्रेम सोडून तिला बंदिखान्यांत घालण्यास सज्ज झाला. व त्याप्रमाणें करून त्यानें वसुदेव देवकीचा छळ मांडला; तर उत्तरेंत धृतराष्ट्र आपल्या सख्या भावाच्या पंडूच्या मुलांचे हक्क आपल्या पुत्रांच्या घशांत कसे जातील याबद्दल आपल्या कुटील बुद्धीनें डाव रचूं लागला. या सर्वांचा परिणाम उत्तरेंतील तशीच दक्षिणेंतील सर्व प्रजा हवालदील होण्यांत झाला. अन्यायाला व छळाला कांहींच सुमार राहिला नाहीं. व भरत खंडांत ठिकठिकाणीं प्रजाजनांचा अनान्वित कोंडमारा होऊन त्यांच्यामध्यें रुजून फोफावलेली भक्तीप्रेमाची पालवी करपून जाऊं लागली. ही प्रकर्षाला पोहोंचलेली उदात्त भक्तीची पालवी तशीच जोपासून, नुसते उदयाला आलेलें बुद्धीतत्व बालपणींच कुटील अवस्थेंत न जाऊं देणें हा श्रीकृष्ण अवताराचा दुहेरी हेतु होता.

परब्रह्म जन्म घेते तेव्हां—

मानवी शरीराच्या जडांतून निर्माण झालेले संस्कार व त्या संस्कारांतून उदय पावलेलें मन व मनांतून नुकतीच डोकावूं लागलेली बुद्धि हा जडाचा चैतन्यापर्यंतचा प्रवास सुलभ सुखरूपतेनें व्हावा व त्यांत अडथळा येऊं नये हा उदात्त हेतु साधण्या-साठीं आंधळें भक्तियुक्त मानवी मन, डोळस बुद्धि तत्त्व धारण करतें न करतें तोंच—त्याचें निर्व्याज, निर्मळ बुद्धींत रूपांतर व्हावें—म्हणून श्रीकृष्ण जन्माला आले. बुद्धितत्त्व जेव्हां प्रकर्षाला पोहोंचेल व त्यांतून अतीन्द्रीय संवेदना म्हणजे Intution जागृत होईल. आणि ती वेळ आतां जवळच आली आहे. तेव्हां ही अतीन्द्रीय संवेदना स्वच्छ, निर्मळ राहावी व सुंदरतेनें प्रकर्षाला पोहोंचावी म्हणून पुन्हां प्रभूना निश्चित जन्म घ्यावा लागणार आहे. परब्रह्म जेव्हां मानवी शरीर धारण करते, म्हणजेच

जडाच्या स्वचैतन्यानें अवलंब करतें—तेव्हां त्यामागें परब्रह्माचे अनेक उद्देश असतात. अगदीं जडापासून बोलायचें म्हणजे—जड सृष्टीच्या गर्भापासून म्हणजे अगदीं पाताळापासून जडाला चैतन्याकडे ढकलणें म्हणजे मातीच्या कणाकणांना नवचैतन्य देऊन त्यांतल्या किती एकांच्या योन्या बदलणें व त्यांस वरच्या योनींत घालणें झाडांच्या मुळांना, वेलींना, वृक्षांना त्यांचे ठिकाणीं जरुरीप्रमाणें उष्ण किंवा शीतल रस निर्मिती करून त्याचा तजेलदारपणा वाढवून त्याचे ठिकाणीं सुंदर, पूर्वीपेक्षां मोठालीं, निरनिराळ्या रंगाचीं फुलें व फळें निर्माण करणें, पक्ष्यांच्या व पशूंच्या संस्कार निर्मितींत जास्त जास्त—वात्सल्य, प्रेम, उद्योगप्रियता यांची भर घालणें व त्यांची जोपासना करणें व त्यांस पुढील योनींत जन्म घेण्यास जास्त जास्त क्षम करणें, यापासून तों थेट रानटी जमातींत संस्कृति निर्माण करणें व सुसंस्कृत समाजातून निवडक कांहीं मंडळीस शब्दांतून, काव्यांतून, संगीतांतून, मंत्र नादांतून, वाङ्मयांतून दिसत असलेलें चुटपुटतें ब्रह्मदर्शन त्यांच्या ठिकाणीं स्थिरावणें, व अध्यात्म प्रान्तांत अगोदरच विहार करणाऱ्या लोकांतून कांहीं निवडक लोकांस प्रत्यक्ष दर्शन देऊन त्यांतून साधुसंत ऋषी, महर्षि निर्माण करणें, हे असे आणि अनेक दुसरे हेतु प्रत्यक्ष परब्रह्म जन्म घेतें तेव्हां त्या जन्मास कारण असतात.

देवकीची प्रसूतीची वेळ जसजशी जवळ येऊं लागली, तसतशी तिच्या गोंडस अवयवांतून कधींही न अनुभवलेली अशी—सत् चिद् आनंद—या त्रयींची सुंदर समन्वय करणारी आत्यंतिक सुखसंवेदना थैमान घालूं लागली. जणुंकाय आतां एकाच क्षणार्धात, सर्व निसर्गसृष्टि जडाजडासहित ' सत्चिदानंद ' या मधुर बोलाचा सतत निनाद करणारा घुंगुरवाळा आपल्या दोन्हीं चरणांत बांधून, सर्व विश्वगोलाला एक दिव्य नृत्यानुभव देण्यास सज्ज झाली आहे असें तिला वाटूं लागलें व तिचा श्वास परमात्म प्रभूच्या आदीश्वासाशीं एकरूप होऊं लागला. तिचें हें आठवें बालक दुष्ट कंसाला पायदळीं तुडवून सर्व विश्व खात्रीनें सुखी करणार याबद्दल महान् मंगलमय 'समाश्वसि' 'समाश्वसि' अशी शक्तिमान् भावना तिच्या अन्तःकरणांत निर्माण झाली व ती अतीव मृदु शब्दांत योगश्रेष्ठांना शोभेल, अशी दिव्य प्रार्थना स्वतःशींच पुटपुटूं लागली.

देवकीची प्रार्थना :

हे प्रभो—चराचराच्या श्वासाशीं माझा श्वास एकरूप करतांना जडाजडाबरोबर मला निश्वास सोडावयास लावतांना ज्या ठिकाणाहून विश्वाचा अगदीं पहिला श्वास निर्माण झाला, त्या ठिकाणीं तूं मला घेऊन चल. माझ्या हृदयाच्या वरखालीं होणाऱ्या हेलकाव्या-बरोबर—मातीच्या कणाकणाचें स्पंदन खालींवर होऊं दे. माझें हें हृदय हालून जणुं कांही सुगंधित निश्वास टाकीत आहे. त्या बरोबर निसर्गाचें, पानाचें आणि फुलफळांचें सुद्धां हृदय सुगंधित होऊं दे. माझ्या श्वास स्पंदनाबरोबर घरट्यांत खुशाल झोपीं गेलेल्या चिमुकल्या पक्षांच्या हृदयांत दिव्य स्पंदन होऊं दे व त्यांत माझ्या हृदयांत निर्माण झालेला व वायुबरोबर तरंगत जणाऱ्या दिव्य संगिताचे कोमल मधुर पण अस्पष्ट स्वर शिरूं दे. घोर जंगलांत, गुहेंत निद्रित असलेल्या हिंस्र पशूंच्या मोठाल्या डोळ्यांत माझ्या डोळ्यांतील चराचराचें प्रेम प्रतिबिंबित होऊं दे व मानवाच्या अंतःकरणांतले विचार

कल्पना समूह–बुद्धी वैभवानें प्रकाशणारें दिव्यज्ञान–हें सर्व माझ्या हृदयांतल्या तेजानें तळपून जाऊन दिव्य होऊं दे. व ह्या जडाजडांच्या सर्व संवेदनाना संवेदना सम्राट असा जो चैतन्यप्रभु तूं–त्या तुझी भेटें होऊं दे व सर्व विश्व आत्यंतिक सुखांत न्हाऊन तुझ्या चरणीं विनीत होऊं दे.

बंदिखान्याला राजवाड्याचें स्वरूप :

देवकीच्या या प्रार्थनेबरोबर तात्कालिक, वैकुंठांत परब्रह्म गहिंवरलें. शांत, अव्यय, निराकार आणि निरंजन अवस्थेंत झोपलेल्या परब्रह्माच्या ठिकाणीं चळवळ सुरू झाली व त्या शुभ्र बर्फाच्छादित धवल कर्पासमय 'योगीनाम् ध्यानगम्यम्' अशा ब्रह्मांडाच्या आदिअन्ताच्या उगमप्रदेशांतून महान् मंगलमय असें परब्रह्म साकार होण्याच्या इर्षेनें एकाएकीं वीज कडाडावी व तिनें भोवतालचा भाग सुंदर सोनेरी चकचकीत व्हावा त्याप्रमाणें ताडकन् 'शंखचक्र गदा हातीं' घेऊन पिवळा पितांबर नेसलेल्या सुंदर पराक्रमी आजानुबाहू स्वरूपांत बाहेर पडले. त्याच्या विशाल वक्षस्थळावर वैजयन्तिमाला चमकत होती व टपोऱ्या डोळ्यांतलें ब्रह्मांडाविषयीं आत्यन्तिक प्रेम, दुष्टांचा संहार करण्यासाठीं निर्माण झालेल्या अग्निस्फुलींगानें झाकाळून गेलें होतें. सहस्त्र सोनेरी किरणांनीं पृथ्वीतलाला न्हाऊन टाकणाऱ्या भगवान् दिनमण्याप्रमाणें उंच उंच आकाशांतून ते तीव्र सोनेरी किरण कंसाच्या बंदिखान्याकडे एकाएकीं धावूं लागले व त्या जुनाट जीर्ण बंदिखान्याला क्षणांत सोन्यानें मढवलेल्या राजवाड्याचें स्वरूप प्राप्त झालें. 'परित्राणाय साधूनाम् । विनाशायच दुष्कृताम्–धर्म संस्थापनार्थाय'–असा तो आजानबाहू महापुरुष तें स्वर्गाचें सुकुमार सुमन, तो मोहक श्यामल नंदकुमार पृथ्वीतलाकडे एकाएकीं झेपावूं लागला. हा नयन मनोहर युगायुगानंतर क्वचित दृष्टीस पडणारा 'परब्रह्मगर्भसंभूतं' असा समारंभ डोळे भरून बघण्यासाठीं स्वर्गांत देवादिकांची एकच गर्दी उडाली. हा चराचराचा प्राण, हें जडाजडांतील चैतन्य, हा संवेदना सम्राट चराचराला सर्वव्यापी महासागर जलाशयांत माघारा फिरून प्रेमानें कवटाळतो, त्या प्रमाणें कवटाळण्यास धावूं लागला. मातीच्या कणाकणांना जणुं चैतन्याचे असंख्य नयन एकाएकी प्राप्त व्हावेत व सर्वच पृथ्वीचा एक जडगोल संवेदित होऊन नाचूं लागावा, त्याप्रमाणें सृष्टि वसंतागर्मी विविध रंग धारण करून नाचूं लागली. झाडें झुडपें व गवतें, पर्णापर्णांतून चैतन्य ओघ जोरानें फोफावून वाहूं लागल्यामुळें न समजणारी कंपायमान मधुर अनुभूति आल्यामुळें न हालतां निःस्तब्ध उभी राहिली. पक्षांना त्यांच्या घरट्यांत तर पशूंना त्यांच्या गुहेंत गाढ निद्रा आली. मानवांना एक महान् मंगलमय नवयुगच आपणाकडे धांवत येत आहे असें वाटलें. युगकर्ता श्रीकृष्ण वेगानें देवकीच्या दिशेनें आपली शुभ पावलें टाकूं लागला.

श्रीकृष्णाची जन्म वेळ अगदीं जवळ आली. आकाराच्या सीमा प्रान्तापलीकडून ज्या मानवी आकाराला सर्व विश्वानें 'जगद्गुरू जगद्गुरु म्हणून वंदन करावें' असा हा शुभाकार, श्यामल श्रीकृष्ण गोंडस बालकाचें स्वरूप घेऊन जन्मास येण्यास अधिर झाला. देवकीला शांत निर्व्याज, निराकार, निरंजन परब्रह्म–आदि स्वरूपांत पूर्णपणें विलीन झाल्यामुळें योगनिद्रा आली. चराचरासहित विश्व वादळपूर्व शांतता अनुभवीत निस्तब्ध उभें राहिलें.

दत्तावतार नरसिंह सरस्वती

(उत्तरार्ध)

एकदां आळंदींत लग्न मुंजींची एकच गर्दी उसळून गेली होती. घरोघर कार्यें ! जिकडे तिकडे ताशेवाजंत्री वाजत होतीं. स्वामी समर्थ नरसिंह सरस्वती यांचें लक्ष या घटनेकडे लागून राहिलें होतें. बाळाबुवा हा त्यांचा एक परमभक्त. त्याला हांक मारून स्वामीमहाराज म्हणाले, 'अरे बाळा ! या माघमासांत जिकडे तिकडे लग्नमुंजींची गर्दी उसळून गेली आहे. मग तुझ्या घरांत कां होऊं नये एखादें कार्य ? तूं आपल्या मुलाची— त्र्यंबकची मुंज कां करीत नाहींस ? माघ शुद्ध पंचमीला फार चांगला मुहूर्त आहे. त्याचें टिपण पहा बरें ! मला वाटतें 'शुभस्य शीघ्रम्' या न्यायानें उद्यांचाच मुहूर्त धरूं या. त्याप्रमाणें जा आणि गांवांतील लोकांस आमंत्रणें देऊन ये !'

यावर बाळाबुवा म्हणाले, 'महाराज ! मी फार गरीब आहे. कार्य पार पडायचें म्हणजे जवळ थोडें तरी द्रव्य पाहिजे कीं नाहीं ? आणि कार्यासाठीं जें पाहिजे त्याचा तर माझ्यापाशीं अभाव आहे. माणसानें शक्तीप्रमाणें जबाबदारी शिरावर घ्यावी. माझ्यांत जी ताकद नाहीं, ती आहे असें मी कां भासवावें ? अंथरूण पाहून पाय पसरणें बरें !'

यावर स्वामीजी म्हणाले, 'बाळा ! तूं वेडा आहेस झालें ! पैसा असो नसो; त्याची काळजी तूं कां करतोस ? तुझ्या मुलाच्या मुंजीचा मक्ता माझ्याकडे ! मी तुला दहा रुपयांत मुंज करून दाखवितों. जा आणि आपल्या वाण्याला बोलाऊन आण माझ्याकडे ! बाळानें त्याप्रमाणें करून १०—१२ पानांची तयारी केली. स्वामिनीं रातोरात पुण्यास तात्या रायरीकरांकडे निरोप पाठवून जरूर तो कपडालत्ता आणण्याची व्यवस्था केली. दुसरे एक भक्त अण्णासाहेब पटवर्धन तेहि त्या दिवशीं सहजासहजीं आले. रातोरात दारांत सुंदर मंडप घातला. त्याला आंतून कपड्याचें छत लाविलें. शोभेसाठीं रंगीबेरंगी झालरी सोडल्या. आसपासच्या ५।१० गावांतील लोकांस आमंत्रणें पाठविलीं.

स्वामी महाराजांची कृपा

स्वामीमहाराजांची कृपा झाल्यावर काय कमी पडणार आहे ? घरांत दासदासी खपूं लागल्या. उणीव कशाची भासत नव्हती. अडचण आलीच तर ती आपोआप दूर व्हावयाची. स्वयंपाक सिद्ध झाला होता वीस पानांचा आणि भोजनास किती माणसें बसलीं व संतुष्ट होऊन गेलीं त्याची गणतीच करतां येणार नाहीं. स्वयंपाक संपतच नव्हता. ही स्वामींची अपार शक्ति होती. अशा रितीनें बाळाबुवास कशाचीहि फिकीर करावी न लागतां मुंज अत्यंत यशस्वीरीतीनें पार पडली. स्वामी म्हणजे अनाथांची माऊली. तिची कृपादृष्टी वळल्यावर उणीव कशाची भासणार? भक्तांचें संकट दूर करण्यासाठीं ते तत्परतेनें झटत असतात.

त्यानंतर नवमीला स्वारी सज्जनगडावर गेली आणि स्वामी महाराज त्याच दिवशीं आळंदींतहि होते. मूर्ती एकच, परंतु ती दोन ठिकाणीं दृश्यमान झाली व वावरली. सर्वांना आनंद व समाधान देणें हें महाराजांचें ध्येय.

महादेव चिमाजी आपटे यांचें नांव आपण ऐकिलें असेलच. ते स्वामींचे भक्त होते. एकदां त्यांना घेऊन ते पुण्यास जात होते; परंतु स्वामीजी मध्येंच गुप्त झाले! अशा स्थितींत ते मोठ्या पेंचांच सांपडले. त्यांनीं शक्य तेथें शोधाशोध व धांवपळ केली; परंतु त्यांचा पत्ता कांहीं लागला नाहीं. ते नाहींसें झाले ते आळंदींत उमगले!

चिंतामणशास्त्री वरूडकर या नांवाचे एक विद्वान गृहस्थ होते; परंतु त्यांच्याठायीं नास्तिकपणा अपरंपार भरलेला होता. एकदां तें शास्त्रीबुवा आळंदीस गेले व स्वामीजीं-बरोबर निरनिराळ्या विषयांवर वादविवाद करूं लागले. एवढेंच करून ते थांबले नाहींत. तर सर्व लोकांना मोठमोठ्यानें गर्जून सांगूं लागले की, काय तुम्हांला वेड लागलें आहे! काय समजतें आहे याला ? हा भोंदू आहे. अशा माणसाच्या नादीं काय लागलां अहांत तुम्हीं ? याचा हा लुबाडण्याचा धंदा आहे!

शास्त्रीबुवांचा गर्वपरिहार

अशारीतीनें स्वामीजीची निंदा करीत करीत तो पुण्यास लाकडीपुलापर्यंत येऊन पोहोंचला. तेथपर्यंत तो आपल्याच गमज्यांत होता. भयंकर गर्व झाला होता त्याला.

इकडे स्वामीजींचे भक्त त्यांना (स्वामीना) म्हणाले, किती दुष्ट प्रवत्तीचा माणूस आहे हा! याला सारासार विचार कसा नाहीं? सत्पुरुषांची निंदा करण्याची दुर्बुद्धि त्याला कुठून झाली समजत नाहीं.

यावर स्वामीजी म्हणाले, “ निंदा आणि स्तुति, दोन्ही आम्हांला सारखींच आहेत. त्याबद्दल दुःख मानण्याचें कांहींच कारण नाहीं. शब्दाभिमान अत्यंत वाईट आहे. जे वृथा बडबड करण्यांत पुरुषार्थ मानतात, त्यांचेसारखे मूर्ख तेच. त्या तोडीचे मूर्ख सांपडणार नाहींत. सिद्धांस तर बडबड, शब्दाभिमान अतिशय घातक आहे. त्यांचें फळ त्यांच्या पदरांत ताबडतोब पडल्याशिवाय रहाणार नाहीं. हे वरूडकर शास्त्री येथून जरी गेले असले तरी ते परत येथें लौकरच आल्याशिवाय रहाणार नाहींत. तुम्हीं स्वस्थ मनानें येथें बसून काय होतें ते पहा म्हणजे झालें.

आणि शास्त्रीबुवा जे निंदा करीत गेले त्यांची अवस्था काय झाली ती पहा! त्यांच्या पोटांत एकाएकीं भयंकर कळ येऊं लागली. जगतो कीं मरतो अशी त्यांची अवस्था झाली! ‘ मी स्वामीजींची निंदा केली; तिचें का हें फळ मिळालें ? ’ सारे उपाय हरले. शास्त्रीबुवा स्वामीजींचा आर्त स्वरानें धावा करूं लागले. म्हणाले, ‘ हे स्वामी समर्था! कृपानिधे! माझ्यावर कृपेची पाखर घाला.’ पोटांतील कळ कमी होत नव्हती. शास्त्रीबुवांच्यानें रहावेना. प्रत्येक क्षण कठीण वाटूं लागला. ते तडक मागें फिरले व परत आळंदीस स्वामीजींपाशीं आले व त्यांच्या पायांवर लोटांगण घालून गडबडा लोळूं लागले. सारा अभिमान लयास गेला! स्वामीजीस भक्तिपूर्वक नमस्कार करतांच पोटांतील

कळ एकदम थांबली ! स्वामीजी म्हणजे प्रत्यक्ष दत्तावतार होते. ते सिद्ध तसेच महायोगी होते.

त्यानंतर स्वस्थपणें त्या वरूडकर शास्त्री बुवांस स्वामीजींनीं सदुपदेश केला व त्याचा भ्रमनिरास करून टाकिला. अभिमानाच्या सांपडलेल्या तावडींत शास्त्रीबुवाची सुटका झाली.

देव मामलेदारांचें आगमन

एकदां स्वामीजी पुण्यांत होते. तेथें असतां एकदां मोठा चमत्कार घडला. तेथें तात्यासाहेब रायरीकर या नांवाचे एक श्रीमान्, कुलीन व उदार वृत्तीचे गृहस्थ रहात होते. त्यांच्या आसपास बरीच भक्त मंडळी बसली होती. अण्णासाहेब पटवर्धन हेही त्यावेळीं तेथें होते. ते स्वामीजीना पानाचा विडा खलबत्त्यांत कुटून देत होते. इतक्यांत स्वामीजी त्यांस म्हणाले, 'चला आपण बाहेर फिरायला जाऊं या. गाडीला घोडे जोडा. त्यांची आज्ञा होतांच घोडे जोडून गाडी तयार झाली व त्यांच्याबरोबर तेथें असलेली सारी मंडळी उठली व फिरावयास जाण्यास बाहेर पडली. पुन्हां बेत बदलला. स्वामीजी खालीं बसत म्हणाले, ' आतां नको ! येथेंच बैठक घाला. बसूं या कांहीं वेळ. यशवंत (देवे मामलेदार) भेटायला येत आहेत. ते परमेशाचे परम भक्त आहेत. दया, क्षमा, शांति या गुणांचे साक्षात् पूर्णावतार आहेत." याप्रमाणें बोलणें चाललें आहे तोंच यशवंतराव गाडीवर आले. दोन सत्पुरुष एकमेकांस प्रेमानें भेटले. एक विष्णु तर एक शंकर, एक वशिष्ठ तर एक पराशर, एक चिंतामणी तर एक कोहिनूर यापेक्षां त्यांचे वर्णन आणखी कोणत्या शब्दानीं करावयाचें ! तेथें दोघांचाही कांहीं संवाद झाला. ईश्वरीज्ञानासंबंधींच्या गोष्टीस जणूं काय महापूर आला होता. त्या गोष्टी सर्वसाधारण लोकांस समजण्यासारख्या नव्हत्या.

अशा रीतीनें श्री नरसिंह स्वरस्वतींनीं नाना प्रकारच्या लीला करून दाखविल्या. लोक सन्मार्गास लाविले व शके अठराशें सात (सन १८८५) या सालीं पौष महिन्यांतील पौर्णिमेस ते निजधामास गेले. त्यांच्या समाधीच्याजागीं भक्तजनांनीं फार मोठा उत्सव केला.

स्वामीजींचे शिष्य असंख्य होते. त्यांत नारायणबुवा हे एक सिद्ध महंत होऊन गेले. त्यांची समाधि धुळ्यांत आहे, दुसरे माधव दांडेकर, त्यानीं आळंदींतच आपला देह ठेविला. अण्णासाहेब पटवर्धन हेही त्याचे सुविख्यात भक्त होऊन गेले. ते पदवीधर होते; परंतु त्यांच्याठायीं जरासुद्धां अभिमान नव्हता. त्यांचें वैद्यकीय अर्थात् आयुर्वेद शास्त्राचें ज्ञान अतुलनीय होतें. त्यांना साक्षात् अश्विनी कुमारांची उपमाच शोभेल.

नरसिंह सरस्वती आख्यान आहे. तें जे कोणी भक्तिभाव-
पूर्वक वाचतील त्यांची मनकामना पूर्ण झाल्याशिवाय रहाणार नाहींत.

श्रीगुरुसत्कथामृतलता

****

(वंदन)

श्रीएकदंतपद वंदुनि शारदाही । ते पुण्यशील बहु पूर्वज संत पाहीं ।। वाग्वश्च आवरुनि सिद्धकृपा मिळाया । वंदूं तया प्रभुवरा गुरुदत्तराया ।। १ ।। ब्रह्मा वदे कलिसि कीं गुरुपादसेवा । माहात्म्य जें अमुप दुर्लभ देवेदेवां ।। सांदीपनीचरित चित्तिं बरें ठसाया । वंदूं तया० ।। २ ।। भक्ताभिमान धरुनी भगवंत घेतो । नानावतार जगतीं असकृत् प्रभू तो ।। हें अंबरीशचरितावरुनी शिकाया । वंदूं तया० ।। ३ ।। अत्रीमुनी तप करी घनघोर जेव्हां । ब्रह्मा हरीहरहि तुष्ट अतीव तेव्हां ।। तत्पुत्र होती जगिं धन्य तदीय जाया । वंदूं तया० ।। ४ ।। 'आपाळ'—नामक सुसात्त्विक विप्र होता । पीठापुरी तदिय सद्गुणि तेविं कांता ।। 'श्रीपादवल्लभ' तदीय सुपुत्र गाया । वंदूं तया० ।। ५ ।। दे आत्मलिंग शिवशंभु दशाननासी । तें पाठवी हरि बळेंचि गजाननासी ।। तें स्थापि भूमिवरि तो जन उद्धराया । वंदूं तया० ।। ६ ।। गोकर्णींचा सुमहिमा मुनि गौतमें कीं । सांगुनि उद्धरित कल्मषपाद लोकीं ।। श्रीपाद राहति तिथें सुतपा कराया । वंदूं तया० ।। ७ ।। अत्यंत मूढ निजपुत्र म्हणून दुःखी । पुत्रात्मघात करण्या विधवा विलोकी ।। ठेवीत मस्तकिं करासि कृतार्थ व्हाया । वंदूं तया० ।। ८ ।। होता भला रजक एक कुरूपुरांत । सेवा मठापुढति नित्य करी निवांत । त्यीं त्या दे वर प्रबळ भूपचि शीघ्र व्हाया । वंदूं तया० ।। ९ ।। तो 'वल्लभेश' म्हणूनी द्विज एक भक्त । द्रव्यार्थ चोर वधिती कपट कृतांत ।। श्रीपाद तैं प्रगटुनी उठवी स्वकार्यी । वंदूं तया० ।। १० ।। होता करंजपुरिं विप्रहि माधवाख्य । अंबा म्हणोनि ललना गृहिं सर्व सौख्य ।। पुण्योदयें प्रगटला 'नृहरी' जगीं ह्या । वंदूं तया० ।। ११ ।। पाहोनिया अमित अद्भुत बाललीला । मातापिता करिति ते व्रतबंधनाला ।। वाराणसीप्रति निघे तप आचराया । वंदूं तया० ।। १२ ।। संन्यास घेउनि बळें गुरुसंप्रदाया । जो वाढवी निजकृपें जन उद्धराया ।। शूलव्यथा शमवि विप्र सुखी कराया । वंदूं तया० ।। १३ ।। सायंसुराख्य निजभक्त वरप्रदान । रक्षीयला निजबळें प्रभुनीं दयेनें ।। जाखाइ—नामक सतीप्रति तोषवाया । वंदूं तया० ।। १४ ।। झाले बहूत जन शिष्य तयांसि धाडी । तीर्थांसि आपण निरंजनि दीस काढी ।। तीर्थेंहि वंदिति जयासि पवित्र व्हाया । वंदूं तया० ।। १५ ।। एकासि धौम्यमुनि-शिष्यकथा कथूनी । धाडीयलें निजगुरुप्रति शांतवोनी ।। दावी जनासि गुरुभक्ति भवा तराया । वंदूं तया० ।। १६ ।। कृष्णातिरीं मग पहा भुवनेश्वरीला । भेटोनि, पैलतिरिं आवडिं वास केला ।। विद्या जडासि दिधली नामतांचि पायां । वंदूं तया० ।। १७ ।। विप्रांगणास्थितच्च वेलहि घेवड्याचा । तोडोनि टाकि बघण्यास्तव भाव साचा ।। सद्रत्नहेमनिधि देइ दरिद्र जाया । वंदूं तया० ।। १८ ।। कृष्णानदी मिळत जेथहि पंचगंगे । तो जातसे अमरपूरिं पहां निजांगें ।। चौसष्ट योगिनि जया

पुजिती तराया । वंदूं तया० ॥ १९ ॥ होती शिरोळपुरिं एक सुविप्रपत्नी । आराधि सद्गुरुसि ती सुत दे म्हणोनी ॥ तीतें दिलाहि वर सत्वरि पुत्र व्हाया । वंदूं तया० ॥२०॥ पुत्रामृताप्रतिहि दे नच जाळण्यासी । विश्वास तो गुरुरूपदीं दृढ कीं जियेसी ॥ सत्पुत्र तो उठवि स्वामिहि येऊनीयां । वंदूं तया० ॥२१॥ सद्विप्रगेहिं महिषी खरि वांझ होती । भिक्षेसि जाउनि तया स्थळिं बैसताती ॥ दोही म्हणूनि वदतां पय ये दुहाया । वंदूं तया० ॥२२॥ ऐकोनि कीर्ति नृप ये शरण त्वरेंसीं । या गाणगापुरिं चला विनवी वचेंसीं । ने ब्रह्मराक्षस पहा निजमोक्षठाया । वंदूं तया० ॥ २३ ॥ लोकीं त्रिविक्रम करी कुमसीसि निंदा । तो विश्वरूप निज दावुनि देइ बोधा ॥ सद्भक्त येती बहु नित्य जया पहाया । वंदूं तया० ॥ २४ ॥ उन्मत्त विप्र छळिती सकलां द्विजांसी । ते मागती विजयपत्रचि आपणासी ॥ आणी त्रिविक्रम जयाप्रति गर्व जाया । वंदूं तया० ॥ २५ ॥ प्रेमें किती तरि तया समजाविलें कीं । सांगूनि वेदरचना करि कोप शेखीं ॥ भोगाल कर्म अपुलें म्हणती जनीं या । वंदूं तया० ॥२६॥ भस्माभिमंत्रण करोनिहि बोलविलें । वेदोक्तमंत्र पतितामुखिं हो स्वलीलें ॥ शापोक्तिनें अधम पावति मृत्युठाया । वंदूं तया० ॥२७॥ त्या अंत्यजासि उपजे मति विप्र व्हावें । तत्पूर्वकर्म वदती म्हणुनि स्वभावें ॥ होई न मान्य; कथिती तनु तैं धुवाया। वंदूं तया० ॥ २८ ॥ तेव्हां त्रिविक्रम पुसे गुज काय हे जी । भस्मप्रभाव कथिला मग त्या समाजीं ॥ तैं धन्य धन्य म्हणुनी नमिताति पायां । वंदूं तया० ॥ २९ ॥ माहूरिं विप्रसुत रोगि निराशचित्त । घेऊनि येई ललना गुरुदर्शनार्थं ॥ तो मृत्यु पावत तदा प्रगटेचि ठाया । वंदूं तया० ॥३०॥ बोधोनि धर्म सगळे तिजला सतीचे । पाही क्सोनि निजधैर्यहि बापुडीचें ॥ आली तदा शरण आग्रह सोडुनियां । वंदूं तया० ॥ ३१ ॥ निर्वासनात्मक विशुद्धचि चित्त होतां । रुद्राभिषेकजल सिंचुनियां अतौता ॥ भर्ता जिवंत करिती निजसौख्य व्हाया । वंदूं तया० ॥३२॥ सांगुनि गोष्टि बरि कुक्कुटमर्कटांची । वेश्येचिही विमलभक्तचि जी शिवाची ॥ रुद्राक्षधारणफळाहि कथी स्वमाया । वंदूं तया० ॥ ३३ ॥ काश्मीरराजसुतमृत्यु पराशरें कीं । तो टाळिला करुनी अतिरुद्र शेखीं ॥ जो रुद्रसूक्त-महिमा कळवी जनां या । वंदूं तया० ॥ ३४ ॥ रुद्राक्षरुद्रमाहिमा कथुनी सतीला । सीमं-तिनीसुचरितामृतही तियेला ॥ सौभाग्यवर्धक शिवव्रत दे कराया। वंदूं तया० ॥३५॥ घेतां परान्न किति दोषहिं लागताती । विप्रस्त्रियेप्रति बरें समजाविताती । आन्हीक कर्म पुसतां कथिती कळाया । वंदूं तया० ॥ ३६ ॥ पूजान्नसेवनविधी, शयानान्त कर्म । अत्यंत विस्तृतपणें शिकवी स्वधर्म ॥ देई तया द्विजवरा वर सौख्य व्हाया । वंदूं तया० ॥ ३७ ॥ भिक्षा करूं म्हणुनि भास्कर विप्र आला । स्वल्पप्रमाण घृत घेउनि तंडु-लाला ॥ चारी सहस्र जन तृप्त करी स्वमाया । वंदूं तया० ॥ ३८ ॥ गंगाख्य वृद्धवयसा ललनाहि वंध्या । नाहीं अपत्य म्हणुनी जनिं होय निंद्या ॥ जो देतसे वर सुता—सुतही पहाया । वंदूं तया० ॥ ३९ ॥ एक्या द्विजा प्रबळ कुष्ट निजांगिं होई । येतांचि तो शरण शुष्कचि काष्ठ देई ॥ त्याचा करी तरु कृपेंहि विशुद्ध काया । वंदूं तया० ॥ ४० ॥ गंगाधरात्मज—सुपूर्वज-पुण्यपात्रा । त्वष्ट्याचिया निजमुखें बरि काशियात्रा ॥ सांगुनि काशिहि दाविति योगमाया । वंदूं तया० ॥ ४१ ॥ कौंडिण्य—सन्मुनि कथा वदुनी स्ववाचें । पाळी

म्हणे व्रत अनंतचतुर्दशीचें। सद्भाग्यवृद्धि–वर दे भजनीं रमाया। वंदूं तया० ॥४२॥ ने तंतुका नयन झांकुनि जो निजांगें। श्रीपर्वतावरि पळांतचि योगमार्गें॥ तेथेंहि तो बघतसे निजयोगिवर्या। वंदूं तया० ॥४३॥ कुष्टी द्विज व्यथितचित्त करि तपाला। देवी वदे शरण जा नृहरीपदाला॥ व्याधी हरी सुचवुनी निजगूण गाया। वंदूं तया० ॥४४॥ होता कवी चतुर हिप्परगी–पुरींत। कल्लेश्वरावरि कवित्व सदा करीत॥ केला स्वशिष्यवर दावुनि दिव्य माथा। वंदूं तया० ॥ ४५ सच्छिष्य सातजण इच्छिति सद्गुरुला। न्याया दिवाळी करण्या अपुल्या पुरीला॥ रूपेंहि घेई तितुकी वसुनी स्वठाया। वंदूं तया०॥४६॥ सद्भक्त शूद्र करि नित्यचि वंदनाला। कापूनि टाकविति कोमल यावनाळा। देती पुन्हां पिकवुनि बहु धान्य खाया। वंदूं तया०॥४७॥ कैशी नदी अमराजा बहु पुण्यखाणी। गंधर्वपूर-इतिहास वदे स्ववाणी॥ रत्नाइ-कुष्ट हरिलें अघटीत माया०। वंदूं तया॥४८॥ शंभूसि पार्वति पुसे अति गुह्यवार्ता। सांगे तियेस शिव तो गुज 'गुर्विगीता'॥ लावीत मंत्रमयि सिद्ध मुखें वदाया। वंदूं तया० ॥ ४९॥ वैदूरपूरनृपती निज शिष्य साचा। पूर्वील तो रजक ओळखुनी तयाचा॥ नेला लयासि झणि स्फोटक, सौख्य व्हाया। वंदूं तया० ॥ ५०॥ ऐसें चरित्र सुविचित्र करूनियां कीं। घाली पदातळिं पहा कालिकाळ लोकीं॥ श्रीशैल्यदर्शनमिसें त्यजि जो स्वठाया। वंदूं तया प्रभुवरा गुरुदत्तराया० ॥५१॥ सद्भक्त शिष्यजन सर्वहि दुःखि होती। त्यांसी गुरू कथुनि बोधहि शांतवीती॥ कीजे त्रिकाळ बरि आरति सौख्य व्हाया। बोले, तया गुरुवरा नमुं दत्तराया० ॥ ५२॥ मीं ठेवितों मठिं मदीयचि पादुका कीं। आराधनेसि सकलेप्सितदाचि लोकीं॥ संतुष्ट मी बहुपरा गुणगायनानें। घ्या भोगमोक्षहि कथामृतदिव्यपानें॥५३॥ ऐसें वदोनि निजभक्त-गणानुरागी। श्रीमल्लिकार्जुन वनाप्रति जाय वेगीं! पुष्पासनावरि बसोनि सरित्प्रवाहीं। धाडी प्रसादसुमनें निजसौख्यदें हीं॥५४॥ ऐसें चरित्र पठतां स्मरतांहि लीला। त्रैमूर्ति होती वश सत्वरि भाविकाला॥ इष्टार्थ पूर्ण करिती भव हा तराया। सत्कीर्ति ही जगतिं नित्यचि विस्तराया॥५५॥ गोमांचलीं जनहितार्थ वसे निवांत। माचैल नामक सुपुण्यवर स्थलांत॥ दुर्गात्मदत्त विभु तच्चरणावरी ही। वाक्पुष्प-अंजलि समर्पिलि अल्प पाही॥५६ श्रीमत्पंतुमहानुभाव-जननग्रामीं अजापूरी कीं। झाली श्रीगुरुसत्कथामृतलता आतें तयाच्या निकी। श्रीगंगाधरपुत्र धन्य गुरुसभ्दक्ताग्रणी वंदुं या। राधाकृष्णसुता दिगंबर गुरु पायीं सदा बांधु या॥ ५७॥

****

—श्री. साईनाथ, कै. अण्णासाहेब दाभोळकर वाचनालय शिरडी येथें सन १९४८ ते १९५८ पर्यंतची शिल्लक असलेली श्रीसाईलीला त्रैमासिकें निम्या किंमतींत विकत मिळतील.

****

श्रीसाईसच्चरित – गद्यानुवाद

ले० : एक साईभक्त

अध्याय पांचवा

(पुढें चालू)

पुढें श्रीसाईनाथ आपण होऊन स्वतः कोणाजवळ बोलत नसत. कोणी कांहीं विचारलेंच तर त्याला उत्तर देत. दिवसा बैठक लिंबाच्या झाडाखालीं असे तर कधीं गांवाच्या शिवेवरच्या ओढ्याजवळ बाभळीच्या झाडाची एखादी आडवी फांदी पाहून तिच्या छायेखालीं ते बसत. कधीं कधीं तेथूनच एक मैलावर असलेल्या निमगांव गांवाच्या आसपास स्वेच्छेनें हिंडतांना बाबा आढळून येत. इतिहास प्रसिद्ध त्रिंबकजी डेंगळे यांच्या जहागिरीचें गांव निमगांव आणि तेथल्या बाबासाहेब डेंगळ्यावर साईनाथांचें फार प्रेम असे. निमगांवाला गेले म्हणजे बाबा त्यांच्याकडे जात आणि दिवसभर प्रेमानें तेथें बोलत बसत असत. या बाबासाहेबास नानासाहेब नांवाचे धाकटे बंधू होते. त्यांना पुत्रसंतान नव्हतें म्हणून बाबासाहेब मनांत फार दुःखी असत. नानासाहेबांच्या पहिल्या कुटुंबास पुत्रयोग नव्हता म्हणून त्यांनीं द्वितीय संबंध केला. तरी पण स्थिति तीच. दैव निर्बंध अगाध होता, म्हणून बाबासाहेब नानाना साईदर्शनास पाठवीत. पुढें नानांवर साईकृपा झाली आणि त्यांना पुत्र प्राप्तीहि झाली.

साईंची कीर्ति गांवोगांव पसरूं लागली. त्यांचा महिमा वाढूं लागला आणि साई दर्शनास असंख्य लोक येऊं लागले. नगरास देखील ही वार्ता पोंचली. नगर हें जिल्ह्याचें ठिकाण आणि सरकारी दप्तराचें ठाणें. येथें नानासाहेब डेंगळ्यांच्या फार ओळखी होत्या. चिदंबर केशव नांवाचे गृहस्थ जिल्ह्याचे चिटणीस होते. श्रीसाईसमर्थ दर्शनपात्र आहेत, करितां आपल्या इष्टमित्रांसमवेत व कुटुंबासहीत दर्शनास यावें म्हणून नानासाहेबांनीं त्यांना पत्र लिहिलें. अशा रितीनें अनेक मंडळी शिरडीस येऊं लागली. बाबांचा जसा लौकीक वाढला तसाच त्यांचा परिवारहि वाढूं लागला. जरी कोणाची संगत नव्हती तरी दिवसा बाबा भक्तमंडळींच्या परिवारांत बसलेले असत व रात्रीं शिरडींतील पडक्या मशिदींत झोंपत असत.

अंगांत पायघोळ कफनी, माथ्याला फडका गुंडाळलेला हातांत चिलीम आणि तंबाखूचें टमरेल असा बाबांचा वेष असे डोक्याचा फडका पांढरा शुभ्र धुतलेला असून डाव्या कानामागें त्याला जटांच्या केसाप्रमाणें सुंदर पीळ दिलेला असे व डोक्यावर

गुंडाळलेला असे. आठ दिवस हें शिराच्छादन बदलत नसे. बाबांच्या पायांत कधींही जोडा किंवा वहाण नसे आणि त्यांचें आसन गोणपटाचें असे. बाबा नेहमीं एका पोत्याच्या तुकड्यावर बसत असत. पाठीला तक्या तर ठाऊकच नांहीं आणि त्याची तर त्यांना केव्हांही आवडही नव्हती. तें जीर्ण तरट हीच त्यांची आवडती बैठक आणि अष्टौप्रहर तें त्या जागी असे. तें आसन आणि कमरेला एक लंगोटी याशिवाय दुसरें वस्त्रप्रावण बाबांना माहीत नव्हतें. मशिदींत दक्षिण दिशेकडे तोंड करून डावा हात मशिदीच्या कठड्यावर आणि तेथेंच समोर पेटत असलेल्या धुनीकडे पाहत बाबा बसलेले असत. अहंकारादि वासना, नानाविध वृत्ती आणि प्रपंचादि प्रवृत्ति ह्या सर्वांची बाबानीं ह्या धुनींत होळी केली होती. ज्ञाना-भिमानरूपी ओंडके या प्रखर अग्निकुंडाला पुरवून तोंडानें सदैव "अल्ला मालिक" चा जयघोष चाललेला असे. मशिद तर अवघी दोन खणांची तींतच बाबा बसत उठत निजत आणि सर्वांना भेटही येथेंच देत. भक्तसमुदाय जसा जमूं लागला तसतसे गादी तक्या आले. आरंभीं बाबांच्या जवळ जावयास सर्वांनाच धैर्य होत नसे.

सन १९१२ पासून मशिदीमध्यें बदल होण्यास खरा प्रारंभ झाला. मशिदीच्या जमिनींत ढोंपर ढोंपर खड्डे होते; परंतु भक्तांच्या भावासारखी एका रात्रींत त्या ठिकाणीं फरशी बसविण्यांत आली. मशिदीमध्यें रहाण्यास येण्याच्या अगोदर बरेच दिवस बाबा 'तक्क्यांत' राहत असत. फारच रमले होते ते त्याठिकाणीं. तेथेंच पायांत घुंगूर बांधून खंजिरीच्या तालावर बाबा नाचत आणि मधुर आवाजांत मोठ्या प्रेमानें गात असत. आरंभीं बाबांना दीपोत्सव करण्याची मोठी हौस. त्यासाठीं ते दुकानांतून तेल मागून आणीत. हातांत टमरेल घेऊन वाण्या तेल्यांच्या दुकानांत जावयाचें आणि तेलाची भिक्षा मागून आणावयाची. पणत्यांत तें तेल भरून त्या देवळांत आणि मशिदींत लावावयाच्या आणि सर्वत्र लखलखाट करावयाचा असा कार्यक्रम कांहीं दिवस सदोदित चाललेला होता. दीपाराधना करावयाची बाबांना अतिशय आवड असे. चिंध्या काढून त्यांच्या वाती वळवावयाच्या व मशिदींत दिवे उजळावयाचे. अशारीतीनें बाबा दिवाळीचा दीपोत्सवहि साजरा करीत. यासाठीं बाबा रोज तेल फुकट आणीत असत. एकदां वाण्यांच्या मनांत कपट आलें. ही कटकट कायमची काढून टाकण्याचा त्यांनीं सर्वांनीं मिळून कट केला. पुढें नेहमींच्या नियमाला अनुसरून बाबा त्यांच्याकडे तेल मागण्याकरितां गेले असतां त्या सर्वांनीं त्यांना नकार दिला तेव्हां काय नवल वर्तलें तें पहा! बाबा निमूटपणें मशिदींत परत आले आणि त्यांनीं सुकेच काकडे पणत्यांत ठेवून दिलें. आतां तेल नाहीं म्हणून ते काय करणार आहेत याची वाणी मौज पाहत होते. मशिदीच्या जोत्यावरील टमरेलांत फारच थोडें तेल शिल्लक होतें. तें सांजवातीला देखील पुरेसें नव्हतें. बाबांनीं त्या तेलांत पाणी घातलें आणि तें सर्व मिश्रण पिवून त्यांनीं तें ब्रह्मार्पण केलें. पुढें काय झालें? बाबांनीं टमरेलांत साधें पाणी घेतलें. त्या पाण्यांत ते सुके काकडे पूर्ण भिजवून त्यांना कांडी लावून त्यांनीं दिवे पेटवून

दाखविले. पाणी पेटत आहे हें पाहून वाण्यांनीं आश्चर्यानें तोंडात बोटें घातली व आपण तेल नाहीं असें बाबांना खोटेंच सांगितलें म्हणून त्यांना मनांत भीति वाटूं लागली. तेल नसतांना देखील पणत्या अहोरात्र जळत राहिल्या. आणि वाणी साई कृपेस अपात्र ठरले, असें सर्व लोक म्हणूं लागले. बाबांचा काय हा प्रताप! असत्य भाषण करून आपण पाप केलें आणि निष्कारण बाबांना त्रास दिला म्हणून वाण्यांना पश्चाताप झाला. बाबांच्या तें मनांतही नव्हतें. त्यांना राग द्वेष नाहीं. शत्रू मित्र नाहींत. सर्वांकडे ते सारख्याच दृष्टीनें पाहत.

असो, आतां पूर्वीच्या कथेनुसार मोहिद्दीन बाबांच्या बरोबर झालेल्या कुस्तींत यशस्वी झाला. तेव्हां यापुढील चरित्र महिमा श्रोते हो, सावधान चित्तानें ऐका. कुस्तीनंतर पांचव्या वर्षी अहमदनगर येथें राहणारा जव्हारअल्ली नांवाचा फकीर आपल्या शिष्यासह राहण्यास आला. वीरभद्राचे देवळाजवळील एका उघड्या बखळींत त्या दैववान फकीरानें तळ दिला. खरोखरच तो फकीर नशीबवान नसता तर ज्याच्या चमत्कारांचा डंका सर्वत्र गाजत आहे असा श्रीसाई बाबांसारखा शिष्य त्याला लाभला नसता. गावांत अनेक लोक होते. त्यांत कैक मराठेही होते आणि त्यांतलाच एक भगु सदाफळ त्या फकीराचा सेवेकरी झाला. हा फकीर मोठा पढीक होता. कुराण शरीफ म्हणजे त्याच्या हातचा नुसता मळ. म्हणूनच बरेचसे स्वार्थी, परमार्थी आणि भाविक लोक त्याच्या भजनीं लागले. त्याने एक "इदगा" बांधावयास सुरवात केली. कांहीं काळ लोटल्यानंतर वीरभद्र बाटविला म्हणून त्याच्यावर आरोप आला. इदग्याचें काम बंद पडलें आणि लोकांनीं त्या फकीराला गांवाबाहेर हांकून लावल्यानंतर तो शिरडीस बाबांकडे येऊन मशिदींत राहूं लागला. तो मोठा मृदु भाषणी असल्यामुळें सारा गांव त्याच्या भजनीं लागला आणि कांहीं करणी करून बाबांसही त्यानें मोहिनी घातली आहे, असें लोक म्हणूं लागले. 'माझा चेला हो' असें त्यानें बाबांस सांगितलें. बाबाही स्वभावानें रंगेल. त्यांनीं हूं म्हणतांच त्याला फार आनंद झाला आणि तो बाबांस घेऊन निघाला. बाबासारखा उत्तम शिष्य आणि जव्हार अल्ली त्यांचे गुरु. मग काय विचारतां? त्या दोघांनीं राहत्यास जाऊन राहावयाचें असें ठरविलें. गुरुला शिष्याची कला माहीत नव्हती; परंतु शिष्य गुरुच्या सर्व अवकळा जाणत होता. इतकें असूनही शिष्यानें गुरूचा अनादर न करितां आपला शिष्य धर्म पाळला. गुरुमुखांतून निघालेला शब्द बरोबर किंवा चूक आहे याचा विचार न करितां बाबांनीं तो वरचेवर झेलावा. गुरुगृहीं त्यांनीं पाणी देखील वाहून आणलें. अशी गुरुसेवा चालली होती. मधूनच केव्हां केव्हां बाबा शिरडीस येऊन जात. असें जेव्हां वरचेवर होऊं लागलें तेव्हां बाबा फकीराच्या नादानें राहत्यास राहून शिरडीला अंतरले असें लोकांना वाटूं लागलें. जन म्हणूं लागले जव्हार अलीनें योगबळानें साईंना आपल्या जवळ आकळून ठेवलें आहे. परंतु साईंची कला वेगळीच होती. ते देहाभिमान जाळीत होते. श्रोते अनुमान करतील कीं, साईंना अभिमान कुठून आला. लोकसंग्रहार्थ आणि अवतार कार्यपूर्तीसाठीं बाबा असे वागत होते.

बाबांच्या शिरडींच्या प्रेमळ भक्तांना बाबांपासून दूर राहणें योग्य वाटत नव्हतें. बाबा पण आपल्या भक्तांच्या आधीन होते. ग्रामस्थ उद्विग्न झालेले पाहून आतां पुढें काय करावें या विचारांत ते पडले. जसें सोनें आणि त्याचें तेज किंवा दिवा आणि ज्योति त्याचप्रमाणें या उभयतां गुरुशिष्यांचें ऐक्य होतें. त्यांना एकमेकांपासून विभक्त करणें कठीणच काम होतें. तरी पण बाबांना परत आणण्याचा प्रयत्न करण्यासाठीं शिरडीची शिष्यमंडळी राहात्यास त्या इदग्याजवळ गेली. बाबा त्यांना पाहून उलटच बोलूं लागले, ' अहो, तो फकीर महाक्रोधी आहे. त्याच्या नादीं लागूं नका. तो मला कधीं विसंबणार नाहीं. आतांच तो गांवांतून परत येईल आणि तुमचें निसंतान करील. त्याचा राग मोठा कठीण आहे म्हणून तुम्ही आतां पळून जा. त्याला राग आला म्हणजे तो लाल लाल होतो म्हणून ताबडतोब तुम्ही येथून निघून जा आणि तडक शिरडीची वाट पकडा. बाबा उलटें बोलत आहेत तेव्हां आतां काय करावें असा ती मंडळी विचार करीत आहेत तोंच फकीर अकस्मात तेथें आला. त्यानें दरडावून विचारलें. ' कायरे, त्या पोरांसाठीं येथें आलांत काय! कसल्या गोष्टी करीत होतां त्याच्या बरोबर ? त्याला शिरडीस परत नेण्याच्या फंदांत मुळींच पडूं नका. ' असें जरी तो प्रथम म्हणाला, तरीपण गावकऱ्यांना पाहून तो मनांत कचरलाच आणि पुढें कसा म्हणतो, ' त्याला नेतां तर मलाही बरोबर घेऊन चला. '

असो, तो फकीर बरोबर आला. त्या फकीराला बाबांना सोडवत नव्हतें आणि बाबाही त्याला विसंबत नव्हते. या दोघांचा काय ऋणानुबंध होता तो नकळे साई प्रत्यक्ष परब्रह्माचा पुतळा. उलटपक्षीं जव्हारअल्ली म्हणजे भ्रमाचा भोपळा होता. देवीदासानें त्याची परिक्षा केली आणि हा भोपळा शिरडींत फुटला.

देवीदास शिरडीस आले त्यावेळी अकरा वर्षांचे होते. दिसावयास ते फार सुंदर होते आणि त्याचे डोळे सतेज होते. वयानें लहान आणि कमरेला लंगोटी लावलेली अशा वेषांत ते मारुतीच्या देवळाजवळ उतरले होते. आप्पा भिल्ल, म्हाळसापती त्यांच्याकडे जात. काशिराम वगैरे मंडळी त्याना शिधा पुरवीत. त्यांची महती वाढत होती. बाबा लग्नाच्या वऱ्हाडाबरोबर आले. त्याच्या अगोदर बारा वर्षांपूर्वी देवीदास शिरडीस येऊन राहिले होते. आप्पा भिल्लाला ते पाटीवर शिकवून व्यंकटेश स्तोत्र त्याच्याकडून पढवून घेत असत. सर्वांकडून तें मुखोद्गत म्हणवून घ्यावयाचें नियमित पाठ चालला होता. देवीदास महाज्ञानी होते तात्या गणपत पाटील उर्फ तात्याबा यांनीं त्यांना गुरु केलें आणि काशिराम वगैरे शिष्टमंडळी त्यांच्या चरणीं लागली होते. या देवीदासापुढें ग्रामस्थांनीं फकीराला आणून शास्त्रीय वाद मांडिला. फकीर वादांत हरला आणि त्याला गांवांतून हांकून लावण्यांत आलें. फकीर तेथून निसटला तो वैजापूर येथें जाऊन राहूं लागला. पुढें कित्येक वर्षांनीं शिरडीस आला आणि त्यानें बाबांस नमस्कार केला. आपण गुरु आणि साई शिष्य हा त्याचा भ्रम पार निरसून जाऊन पश्चात्तापानें तो शुद्ध झाला होता.

बाबांनींहि त्याचा पूर्वीप्रमाणेंच सत्कार केला. अशी बाबांची लीला अगाध आहे. निषाद व्हावयाचा तो योग्यवेळीं झालाच पण तो गुरु आणि आपण त्याचा शिष्य हा भाव तेथपर्यंत त्यांनीं आचरिला. त्याचें गुरुपण त्याला आणि आपलें शिष्यपण आपणाजवळ हा ह्या कथेंतला उपदेश होता. तो स्वतः साईबाबांनीं पूर्णपणें आपल्या आचरणांत आणला होता. आपण कोणाचें होऊन राहावें अथवा कोणास आपलें करावें. याहून निराळें असणें चांगलें नाहीं कीं तेणेंकरून दुसऱ्याची थोरवी यत्किंचित कमी होणार नाहीं, हाच बाबांच्या ह्या वागणुकीपासून मिळणारा धडा असून जो धैर्यानें तो धडा गिरवील तोच पूर्णपणें निरभिमानी होईल. येथें स्वतःच्या बुद्धिची चतुराई कांहींच कामास येत नाहीं. ज्याला स्वतःचें हीत साधावयाचें असेल त्यानें अभिमान सोडला पाहिजे. ज्यानें देहाचा अभिमान टाकून दिला आहे त्यानेंच खरोखर आपला देह सार्थकी लावला आहे; मग परमार्थ साधनासाठीं तो कोणाचाही चेला होईल यांत आश्चर्य तें कसलें? अशा या वयानें लहान असलेल्या गोजिऱ्या मूर्तीची निर्विषय स्थिति पाहून लहान थोर सर्व लोक आश्चर्यानें विस्मित झाले आणि सारेजण बाबांचें कौतुक करूं लागले. ज्ञान्यांचे देह व्यापार त्यांच्या पूर्वकर्मानुसार होत असले तरी कर्मभाराचा त्याना मुळींच स्पर्श न होता ते कर्मातीत असतात. सूर्यप्रकाश होतांच अंधार नाहींसा होतो. त्याचप्रमाणें ज्ञानियांची द्वैत भावना नाहींशी झालेली असून त्यांची अद्वैत स्थिति झाल्यामुळें ते सर्व विश्व स्वस्वरुपीं जाणत असतात. श्रीसाईबाबांचे परमभक्त म्हाळसापतींनीं गुरुशिष्यांच्या आचरणाची ही कथा जशी सांगितली तशीच संपूर्ण ती येथें कथन केली आहे.

असो; श्रोतेहो पुढील चरित्र याहूनहि गहन आहे. त्याचें कथाक्रम कथन करण्यांत येईल तें ऐकण्यास सावध असा. मशीद पूर्वी कशी होती, मोठ्या कष्टानें तेथें फरशी कशी करण्यांत आली, श्रीसाई हिंदू आहेत कीं यवन आहेत, हें खात्रीनें कोणी सांगूं शकत नव्हता. धोती बस्ती वगैरे योग्य प्रकार साई कसे करीत आणि भक्तांचे भोग भोगीत असत. या सर्व गोष्टींचें निवेदन पुढें यथासांग करण्यांत येईल. हेमाड साईस शरण असून त्यांच्याच चरण प्रसादानें हें कथानिरुपण करूं शकत आहे. ही पुण्यदायक कथा ऐकल्यानें सर्वांचीं पापें नाहींशीं होतील.

अशा रीतीनें श्रीसंतजनांनीं प्रेरित केलेला आणि हेमाडपंतांनीं रचलेल्या श्रीसाई-समर्थसचरित्राचा " पुनः प्रकटी भवनं " नामें पांचवा अध्याय संपूर्ण झाला.

॥ **श्रीसद्‌गुरुसाई-नाथार्पणमस्तु ॥ शुभंभवतु** ॥

सद्गुण कोणते व त्यांची मातब्बरी काय आहे हें माणसाला समजतें; परंतु तें त्याला आचरणांत आणतां येत नाहींत. दुर्गुण कोणते हें माणूस समजूं शकतो परंतु त्यांचा त्याग करण्याचें सामर्थ्य त्याच्या ठायीं नसतें. याला कारण? माया. मायेच्या सामर्थ्यापुढें त्याला हात टेकावे लागतात.

—**स्वामी शिवानंद**

श्रीगुरुपौर्णिमा उत्सव, शिरडी, शके १८८२

श्रीसाईबाबा संस्थानचा गुरुपौर्णिमेचा यंदाचा उत्सव शिरडी येथें दि. ७-८-९ जुलै १९६० गुरुवार ते शनिवार या तीन दिवसांत उत्साहानें साजरा करण्यांत आला. नेहमीप्रमाणें भक्तांच्या येण्याजाण्याकरितां रेल्गाड्यांची व जादा एस. टी. बसेसची व्यवस्था केली होती. तसेंच त्यांना उतरण्यासाठींही मंडप वगैरे उभारले होते. उत्सवा-आधीं महाएकादशीस व द्वादशीस रात्रौ मंदिरांत किर्तनें झालीं. गुरुवारीं पहांटे उत्सवास सुरवात सनईच्या मंजुळ स्वरांत कांकड आरतीनें झाली. द्वारकामाईत साईनाम संकीर्तन व श्रीसाई सच्चरित्र पारायणही उत्साहांत ६ वाजल्यापासून सुरू झालें. तत्पूर्वी महाराजांचे तैलचित्र पोथी व वीणा यांची मिरवणूक भजनासहीत गुरुस्थान वगैरे वरून नेण्यांत आली. भजनांत चिन्नई येथील कोळी समाजाच्या ३५ स्त्रीपुरुषानीं उत्साहानें भाग घेतला. सायंकाळी ४ ते ७ श्री. देव ट्रस्टी यांचें सुश्राव्य किर्तन गुरुपौर्णिमेचें महत्व व गुरुपूजनाचें वैशिष्ट्य यांवर झालें आख्यान बाबांच्या लीलांवरून आधारलेलें होतें. रात्रौ पालखीची मिरवणूक नेहमीच्या थाटांत श्री. साईच्या निरनिराळ्या भजनानें निघाली.

यंदा भक्तांच्या संख्येचा विचार करून गुरुवार शुक्रवारींही वैयक्तिक अभिषेक करण्यांत आले. तसेंच अर्पण केलेल्या कपड्यांचे लिलावांतही भक्तांचा उत्साह दिसून आला. शुक्रवारीं भक्तांची बरीच गर्दी होती. पण पोलिस, होमगार्ड व स्वयंसेवकांनीं व्यवस्था चांगली ठेवली. शुक्रवारीं रात्रौ ९ ते पहांटेपर्यंत मंदिर खुले होतें व आलेल्या सर्व कलावंतांनी हजेरी दिली.

बाबांचे भक्त श्री. एस. नीलकंठम आंध्र प्रदेश यांचे देणगीतून त्यांच्या इच्छेप्रमाणें मिरवणुकीचे फोटोचे पाठीस संपूर्ण चांदीचे पत्र्यानें मढविलें व श्री. खोब्रागडे यांनीं समाधीच्या दोन पायऱ्या व श्री. मालपेकर यानीं एक पायरी अशा तीनहि पायऱ्या चांदीनें मढविल्या. त्यामुळें समाधीस अधिकच शोभा आली. शुक्रवारीं रात्रौ रथांतून श्रीबाबांचे छबीची मिरवणूक नळे चंद्रज्योतींच्या प्रकाशांत व भजनांत व वाद्यांच्या गजरांत थाटानें गांवांतून मिरवली. ठिकठिकाणीं ओवाळले. आलेल्या भक्तांनीं उत्साहानें भाग घेतला. शनिवारीं सकाळीं संस्थान गवई श्री. मराठे यांचे काल्याचें कीर्तन होऊन दहीहंडी होऊन उत्सव उत्साहात समाप्त झाला.

जून, १९६०

या महिन्यांत प्रारंभास भक्तांची बरीच गर्दी व जून १२ तारखेनंतर गर्दी कमी होती, याचें कारण पावसाळा सुरू झाला आहे हें होय. कांहीं कलाकारांनीं श्रीपुढें हजेरी दिली ती खालीलप्रमाणें :—

कीर्तन—श्री. श्री. ना. ऊर्फ बाबुराव देव, वकील, ठाणें. (सं. द्र.) श्री. ह. भ. प. जेऊरकर बाबा, मु. जेऊर. श्री. ह. प. सिताबाई नंदुरबार (प. खानदेश). श्री. मराठे गवई, सं. गवई.

बासरी व क्लॅरायलिन् वाद्य वादन—श्री. जयसिंग भोई, कोळीवाडी, मुंबई. श्री. अरुण पौडवाल, मुंबई.

गायन वादन—श्री. मार्तंडबुवा पंढरीनाथ पवार (गवईऔंध) श्री. माधवराव सुकाळे श्री. ल. म. जाधव लोणावळा. श्री. आर. एन. पराडकर मुंबई, सौ. मंगलाबाई पराडकर मुंबई, श्री. नारायण परब मुंबई, श्री. बी. एस. मणी मद्रास, श्री. विठ्ठल शामराव ठाकरे मु. घारणा (यवतमहाल), श्री. कमलाबाई रायचूर, श्री. पी. के. माणीकबाई रायचूर, श्री. प्रतिगंधर्व मास्तर गिरधर औंदुबर, (इंदौर साईनाथ भजनी मंडळ) इंदौर, श्री. पांडुरंग भागते बुलढाणा, श्री. श्रीधर पाटकर, सौ. ताराबाई मुंबई, श्री. गणपत नायडू, श्री. रत्नाकर मुंबई.

नकला — श्री. एन्. एन्. गोलीवडेकर, लोणावळा.

हार्मोनियमवादन — श्री. बळवंत केशव कुलकर्णी सांगली, श्री. बाबुराव तुकाराम कांबळे, बुलढाणा.

तबलावादन—श्री जगन्नाथ मार्तंड पवार औंध. श्री. गोविंद खंडागळे, बुलढाणा

नृत्य — श्री. बाबुलाल डॅान्सर इंदौर (माळवा)

थोरामोठ्यांच्या भेटी

मे. नामदार जत्ती महाशय मुख्य मंत्री म्हैसूर; मे. नामदार कन्नमवार मंत्री महाराष्ट्र राज्य मे. नामदार देसाई शिक्षण मंत्री महाराष्ट्रराज्य, मे. नामदार भारदे सहकार मंत्री अ. नगर, मे. नामदार गाढे, महाराष्ट्रराज्य; मे. नामदार पटेल. वरील प्रमाणें बड्या मंडळींनीं श्री साईबाबांचें दर्शन घेतलें व कांहींनीं पूजन केलें.

हवापाणी — पावसाळा सुरू असून हवा चांगली आहे.

तारेचा पत्ता : 'ABHAY' Hyderabad. टेलिफोन नं. ४६३८

हैद्राबाद सॅनेटोरियम

खास क्षयरोग्यांसाठीं !

हवेशीर आधुनिक सुखसोयींनींयुक्त अत्यंत माफक दर असलेलें व साईभक्तांनीं चालविलेलें एकमेव ठिकाण.

पुण्याहून रेल्वेनें फक्त बारा तासांचा प्रवास.

गरीब साईभक्तांसाठीं खास सवलत

विशेष माहितीकरितां खालील पत्त्यावर लिहा :—

सुपरिंटेंडेंट हैद्राबाद सॅनेटोरियम,
रमतापूर, हैद्राबाद १३. [आंध्र प्रदेश]

★

संगीताची मोहिनी
माणसाला मंत्रमुग्ध करते
त्याचप्रमाणें कुठल्याहि
हृदयंगम चित्राची मुद्रणकृति
वाचकाला नयनमुग्ध करते !

★

आणि म्हणूनच

हाफ-टोन, लाईन, थ्री अँड फोर कलर ब्लॉक्स,
ऑफसेट प्लेटस्, स्टीरियोज इत्यादि
आणि त्याचप्रमाणें वैशिष्ट्यपूर्ण
सर्वांगसुंदर कॅलेंडर्ससाठीं—

डी. डी. नेरॉय

५२४, सँडहर्स्ट ब्रिज, चौपाटी, मुंबई
टेलिफोन : ७५०४७

डी. डी. नेरॉय यांनी तयार केलेले श्री साईबाबांचें तीन रंगी चित्र, द्वारकामाई व इतर एक रंगी फोटो—साइज १० × ८, १० × १४, १४ × २० व पोस्टकार्ड साइज खालील ठिकाणी मिळण्याची खास व्यवस्था केली आहे.

श्री. सगुण मेरु नाईक
मु. पो. शिर्डी, जि. अहमदनगर

मुद्रक : शा. कृ. सापळे, रामकृष्ण प्रिंटिंग प्रेस, मोरबाग रोड, दादर, मुंबई १४
संपादक व प्रकाशक : ना. आ. सावंत, ईस्ट ॲन्ड वेस्ट

श्रीसाईलीला

किं. ५० न. पै.

स्थापना १९१६

साईबाबांच्या
मूर्ती पूजेचीं भांडीं
व
चांदीचे
सोन्याचे
मोत्यांचे

सर्व प्रकारचें दागिने तयार करणारी मुंबईतील विश्वासू सुप्रसिद्ध पेढी

ई. आर. मालपेकर

जितेकर चाळ, ठाकुरद्वार, मुंबई नं. २

श्री साई वाक्सुधा

“ तूं भोजन करायला बसली असतां तुझ्या दारीं एकाएकीं भुकेनें व्याकुळ झालेला कुत्रा आला तर मीच त्या रूपानें आलों आहें असें समजून अगोदर त्याची भूक शांत कर. सर्वांग चिखलानें माखलें आहे असा एखादा डुकर भुकेनें व्याकुळ झालेला तुझ्या पहाण्यांत आला तर तोहि मीच आहें असें समजून त्याच्या भुकेची काळजी वहा–” बाबांचें हें बोलणें ऐकून ती बाई आश्चर्यचकित झाली. कुत्रें, मांजरें, डुकरें हीं सारीं बाबांचीच स्वरूपें आहेत का? असा ती विचार करूं लागली. “मी कधीं कुत्रा, कधीं डुकर, कधीं गाई, तर कधीं मांजर तर कधीं कधीं मुंगी, माशी अशा विविध स्वरूपांत वावरत असतों. यासाठीं, पाहीं भूत-मात्रीं जो मज। तोचि माझिया प्रीतीचा समज। तरी तूं भेदबुद्धीतें त्यज। ऐशीच भज मजलागीं ” ॥

— श्रीसाईसच्चरित

श्रीसाईलीला

[शिरडी संस्थानचें अधिकृत मासिक]

वर्ष ३८ वें] सप्टेंबर १९६० [अंक ६ वा

: संपादक :

नागेश आत्माराम सावंत

वार्षिक वर्गणी रु. ५ (ट. ख. सह)

टे. नं. २५१२७४

: कार्यालय :

ईस्ट ॲण्ड वेस्ट इं. कं. बिल्डिंग, ४९/५५ अपोलो स्ट्रीट, फोर्ट, मुं. १.

प्रिय वाचक—

श्रीसाईबाबांच्या जीवनकार्याचा जों जों विचार करावा तों तों मति गुंग होऊन जाते. पुढील महिना हा त्यांच्या पुण्यतिथ्योत्सवाचा आहे. त्यांच्या भक्तांना त्यांच्या अवतारकार्याचें पुण्यस्मरण हरघडी होत असतें. त्यांच्या जीवनांतील अनेक गोष्टींपैकीं एका गोष्टीचें महत्व फार मोठें आहे. दीनदुबळ्यांचें दुःख दूर करण्यासाठीं ते परोपरीनें झटत असत. पूर्वकर्मानुसार एखाद्याच्या वाट्यास सुखदुःखाचे प्रसंग भोगण्याचें येत असतें; परंतु ज्यांच्या वांट्यास दुःखभोग येतात ते दूर करण्यासाठीं किंवा हलके करण्यासाठीं झटणें हीच भगवंताची खरीखुरी सेवा आहे. हा सेवाभाव व त्याचें मर्म ज्यांनीं जाणलें ते धन्य होत.

दीन दुबळ्यांची सेवा करून त्यांचें दुःख हलकें करण्यासाठीं झटून बाबांनीं सेवाभावाचा उच्च आदर्श तुम्हां आम्हांपुढें ठेविला आहे. दीन दुबळ्यांची दया कोणी करावयाची ! परमेश्वरानं किंवा त्याचेच अंश जे संत महात्मे त्यानीं. प्रत्येकजण आपल्याच सुखःदुखांत गुरफटलेला आहे. दुसऱ्यासंबंधीं किंवा दुसऱ्याच्या दुःखासंबंधीं विचार करायला वेळ कोणाला आहे !

जेथें साधुत्व आहे, दिव्यत्व आहे, तेथेंच दीन दुबळ्यांसंबंधीं विचार जागा होणार. मातेची वत्सलता आपण जाणतों. मूल कसेंही असो. त्याची जीवेंभावें सेवा करण्यांत मातेला आनंद वाटतो. त्या सेवेचें ती कधीं प्रदर्शन करीत नाहीं. त्याचा अहंकारही बाळगीत नाहीं. तो तिचा सहजभाव असतो.

त्याचप्रमाणें 'ज्यासी आपंगिता नाहीं,' त्याला हृदयाशीं कवटाळणें व तेंही सहज कर्तव्यबुद्धीनें करणें, यांत साधुत्व आहे. बाबांनीं सेवाभावाचा हा उच्च आदर्श सर्वांपुढें ठेविला आहे, तो त्यांच्या कल्याणासाठींच होय.

दीनदुबळ्यांची सेवा म्हणजेच देवाची भक्ति, ही बाबांची शिकवण आमच्या आचरणांत आणण्यासाठीं आम्हीं अहर्निश झटलें पाहिजे. कोणाजवळ धनधान्य असतें, कोणाजवळ बुद्धिज्ञान वगैरे असतें. जें कांहीं असतें त्याचा उपयोग आम्हीं केवळ स्वार्थासाठींच करावयाचा काय ? ज्याच्याजवळ जें कमी असेल तें देऊन त्याला सुखी व आनंदी करणें म्हणजेच परमार्थ साधणें होय.

आणि तो साधण्यासाठींच तर तुमचा आमचा जन्म आहे. आम्हीं एकमेकांचीं दुःखें व अडचणी समजून घ्याव्या व तीं दूर करण्यासाठीं झटावें यांतच मानवजन्माची सार्थकता आहे. बाबांनीं जीवन सफल करण्याचा महामंत्र आपल्या प्रत्यक्ष आचरणाच्या रूपानें आम्हांला दिलेला आहे.

आम्ही चार पैसे जवळ करतों. भल्याबुऱ्या मार्गानें ते आमच्या जवळ येतात. जवळ चार पैसे झाले म्हणजे केवढा आनंद होतो आम्हांला ! त्याचबरोबर सुखाचे व ऐष-आराम भोगण्याचे विचार मनांत घोळूं लागतात; परंतु त्या संपत्तींत गोर गरिबांचा व दीन दुबळ्यांचा हिस्सा आहे, हा विचार आमच्या मनांत डोकावत नाहीं. तो कसा डोकावेल ? जे पुण्यवान् असतील त्यांच्याच मनांत त्याचा संचार होईल.

बाबांची भक्ति करीत असतां दीन दुबळ्यांच्या सेवेचा विचार आमच्या मनांत आला नाहीं, त्यांच्याकडे आमचें लक्ष वळलें नाहीं व त्यांची सेवा म्हणजेच बाबांची भक्ति यांची खूणगांठ आम्ही बांधू शकलों नाहीं, तर बाबांचे भक्त आम्ही होऊं शकणार नाहीं.

देव धनिकांस धन दौलत देऊन चुकलेला असतो. तो त्यांच्या जवळपास नसतो. तो असतो दीन दुबळ्यांच्या आसपास. ज्या ज्या ठिकाणीं दैन्य आहे, तेथें तेथें दीनांचा कनवाळू भगवान् असतोच म्हणून समजावें. आणि यासाठीं त्यांच्या सेवेंत तत्परता दाखविणें, हीच भगवंताची सेवा होऊं शकते.

तुम्ही कुणाचें खातां आणि कुणाचें देतां ? 'त्वदीयं वस्तु गोविंद तुभ्यमेव समर्पये. सारें त्या गोविंदाचें. त्यानेंच दिलेलें, तें ज्याच्याजवळ नसेल त्याला द्यायचें आणि मोकळें व्हायचें, अशा प्रकारच्या भावनेनें आपल्या अंतःकरणांत कायमचें घर केलें पाहिजे.

गरिबांचा वाली व त्यांचा सखा परमेश्वर. गेल्या महिन्यांत आपण श्रीकृष्ण जयंति साजरी केली. श्रीकृष्ण आणि सुदामा यांच्यामध्यें सांपत्तिक दृष्ट्या केवढी तफावत होती ? परंतु दोघांचेंही एकमेकांवर अतुलनीय प्रेम होतें. सुदामा द्वारकेंतील श्रीकृष्णाच्या राजवाड्यांत गेला असतां त्यानें किती प्रेमानें व आपलेपणानें सुदामजीला वागविलें ! तो बंधुभाव आमच्याठायीं आला पाहिजे.

मनुष्य कोणत्याही रोगानें पिडलेला असो, बाबा त्याच्या सेवेंत आनंद मानीत असत. धनिकांकडचें द्रव्य घेऊन तें गरजवंताला हटकून देत असत. हें सारें कशासाठीं ? तीच भगवंताची खरीखुरी सेवा, या गोष्टीची तुम्हां आम्हांला शिकवण मिळावी, खरी देवभक्ति कशांत आहे याची आम्हांला जाणीव व्हावी, यासाठींच ते तसे वागत असत.

बाबांची भक्ति करीत असतां त्यांना कोणत्या गोष्टी आवडत असत, या जगांत मानवरूपानें वावरत असतां त्यांचें विशेष लक्ष कोणत्या गोष्टीकडे असे व आम्हांकडून ते कोणत्या गोष्टींची व कोणत्या प्रकारच्या आचरणाची अपेक्षा करीत असत हें आम्ही जाणून घेऊन त्याप्रमाणें वागूं लागलों तर त्यांतच आम्हांला आमचें कोटकल्याण साधतां येणार आहे.

—संपादक

*************** संकलक : **आमचे प्रतिनिधि** ***************

नामें पाषाण तारिले

श्री. वामन रंगनाथ गोखले, व्हल्कन इन्शुअरन्स कंपनी, पुणें शाखा हे लिहितात कीं, पुणें महानगरपालीकेचे पहिले महापौर श्री. बाबुराव नारायणराव सणस हे आपल्या मित्रमंडळीसह पुण्याहून दिल्लीस कांहीं कामाकरितां मोटरनें निघाले. त्यांत प्रामुख्यानें पुण्याचे ॲडव्होकेट श्री. वसंतराव देशमुख हेहि होते. श्रीसाईबाबांवर वसंतरावांचा तितकासा विश्वास नव्हता. मोटर गुणा गांवाच्या अलिकडे १५–२० मैल अंतरावर आली असेल. सडकेवर एका लहानशा दगडावर कांहीं होले (पक्षी) बसले होते. ड्रायव्हरच्या मनांत होले मारण्याचें आलें आणि त्यानें मोटर त्या पक्षांच्या अंगावर घातली, पक्षी ज्या दगडावर बसलें होते त्या दगडाची ठोंस मोटरच्या चेंबरला लागून चेंबरला भोंक पडलें व इंजिनमधील तेल जोरानें गळूं लागलें. मोटर लगेच थांबविण्यांत आली. श्री. बाबुराव खालीं उतरले व गळत असलेलें तेल एका डब्यांत व पाणी पिण्याच्या तांब्यांत धरलें व सडकेच्या कडेला जाऊन मोटरकडे पहात काय करावें याचा विचार करीत उभे राहिले. जंगलांत काय करावें, चेंबर दुरुस्त कसें होणार याचा सारखा विचार करूं लागले. तोंडानें म्हणूं लागले बाबा मी काय अपराध केला म्हणून मला जंगलांत आणून उभें केलेंत. थोड्याच वेळांत त्यांना एक साधारण उपाय सुचला. गाडींत अंगाला लावण्याचा हमाम साबण होता. तो त्यांनीं ड्रायव्हरला आणावयास सांगितला व सांगितलें कीं साबण चांगला ठेंच व भोंक पडलें आहे तिथें चांगला मजबूत लाव व श्रीबाबांचें नांव साबण लावतांना घे. ड्रायव्हरने बाबांचें नांव घेतलें व ठेंचलेला साबणाचा गोळा भोंक पडले होतें त्या ठिकाणीं चेंबरला लावून टाकला. इंजिनमध्यें पुन्हां तेल टाकण्यांत आलें व गाडी चालू केली हळु हळू गाडीनें गुणा गाठलें पण तेल गळण्याचे नांव नाहीं. गुण्यास कोणी रिपेअर करणारा न भेटल्यामुळें श्री. बाबुराव यांनीं बाबांचे नांव घेतलें व गाडी दिल्लीचा मार्ग आक्रमूं लागली. कांहीं एक त्रास न होता गाडी सरळ २००–३०० मैलांचा प्रवास करून दिल्लीस पोंचली. गाडी दुरुस्तीच्या कारखान्यांत दुरुस्तीकरितां जेव्हां टाकली तेव्हां तेथील लोकांनीं साबणाचा प्रकार पाहून आश्चर्यानें तोंडांत बोटें घातलीं. चेंबरमध्यें सारखे इंजिन मधील गरम तेल असतें. अशा परिस्थितींत साबणानें टिकाव कसा

धरला. याचें कारण साई बाबांच्या नावांत असेलेली करामत. बाबांचें नुसतें नांव वाटेल तें करूं शकतें. 'नामें पाषाण तारिले' मग साबणाची काय कथा? हे सर्व वसंतराव देशमुखांनी पाहीलें व त्यांचे डोळेही पाण्यानें ओले झाले. त्या क्षणापासून मनानें ते श्री साईबाबांचे भक्त बनले. श्री. बाबुराव सणस म्हणतात कुठल्याही संकटकाळांत बाबांचे नांव घेऊन करुणा भाकली कीं बाबा पाठीशीं संकट निवारण्यासाठीं उभे असतात असा माझा अनुभव आहे.

अपघात प्रसंगीं बाबांचें सहाय्य

श्री. कमळाकर देसाई सेंट पिटर्स हायस्कूल, पांचगणी हे लिहितात कीं, दोन वर्षांपूर्वी घडलेली हकीगत आपल्या मासिकांत भक्तजनांच्या माहितीसाठीं पाठवीत आहें ती अशीः—आम्ही म्हणजे मी, वडील व आई कांहीं कामाकरतां मुंबईस गेलों होतों. काम वगैरे आटोपून इकडे यावयास निघालों. तो शनिवार व नारळी पोर्णिमेचा दिवस होता. आम्ही १२ वाजतां निघालों. खंडाळा घाट उतरून व्यवस्थित पुण्याच्या रस्त्याला लागलों. पुण्यापासून सुमारें २७ मैलांवर आमच्या गाडीचा स्टेअरिंग रॉड तुटला व वेगांत असलेली गाडी सात फूट नाल्यामध्यें पडली. गाडीचा वेग पहातां गाडी नाल्यांत जोरांत पडावयास पाहिजे होती. पण श्री बाबांची लीला अघटीत म्हणावी लागेल. गाडी अगदीं सावकाश नाल्यांत पडली. गाडीचा टप चेपला गेला, वरचें सामान लांब उडालें. पण आंतील माणसांना म्हणजे मला, वडिलांना, आईला व ड्रायव्हरला मुक्या माराखेरीज कांहींच झालें नाहीं. आमच्या गाडींत बाबांचा फोटो आरशा शेजारीज लावलेला आहे. जवळपास कोणतेंहि गांव नव्हतें. पडलेली गाडी काढणें जरूर होतें म्हणून मी व ड्रायव्हर लोणावळ्याला क्रेन आणण्यासाठीं गेलों. इकडे एस. टी. आली. त्यांतील कंडक्टरनें आई वडिलांना औषध लावलें. आम्ही एक टॅक्सी ठरविली. कारण निदान आई, वडिलांना पुण्यापर्यंत पोचवावयास पाहिजे होतें. आम्ही टॅक्सी घेऊन आलों तर ५०–६० माणसें जमलेलीं दिसलीं. मुंबईहून निघालेला एक खोजा व्यापारी पांचगणीला आपल्या बायको मुलांसहित जात होता, तो थांबला. त्यानें लोक जमा केले. आणि त्यांच्या मदतीनें त्यानें गाडी काढली. नंतर एका रिकाम्या ट्रकला थांबवून त्यांत ती त्या लोकांच्या मदतीनें उचलून ठेवली. त्या लोकांना मीं पैसे देत असतां मला त्यानें देऊं दिले नाहींत तर त्याने स्वतः पैसे दिले. नंतर त्यांच्या गाडींत गर्दी असतांना सुद्धां आईला व वडिलांना त्यानें पांचगणीला पोंचविलें. आमच्यासाठीं त्यानें आपल्या लहान लहान मुलांची विशेष काळजी केली नाहीं. असा तो थोर महात्मा बाबांच्या रूपानें आला, अशी माझी मनोदेवता सांगते. श्रीबाबाच धावून आले यांत कसला संशय! तो गृहस्थ जर इतकी मदत न करता तर भयाण रानांत आमची काय स्थिति झाली असती याचा विचार केला म्हणजे अजूनहि शहारे येतात. त्या साई-रूपी व्यापाऱ्याचें ऋण फिटणें कठीण वाटतें. अशी ही बाबांची लीला अगाध आहे. बाबा भक्तांकरतां धावून आल्याशिवाय कधींच रहात नाहींत.

संकटप्रसंगीं बाबांचा आधार

श्री. शिवदास दर्गू–पूर्णा (मराठवाडा) हे आपला अनुभव पुढीलप्रमाणें कळवितात :—१९५३ च्या जुलै महिन्यांत माझी व्यापाऱ्याकडे असलेली नोकरी एकाएकीं सुटली. ते दिवस पावसाळ्याचे होते. कुटुंबपोषणाची जबाबदारी कशी पार पाडावी या विवंचनेंत मी होतों. कांहींतरी उद्योग, हालचाल करणें अत्यंत जरूर होतें. स्वस्थ बसून रहाण्यांत धोका होता. शेवटीं शंभर रुपये भांडवल जमा केलें व त्या तुटपुंज्या भांडवलावर मिरचीचा व्यापार सुरू केला. पूर्णा येथें मिरची खरेदी केली व मालेगांवास भाव चांगला येतो असें समजल्यावरून मिरची त्या गांवीं रेल्वेनें घेऊन जाण्याचें ठरविलें. गाडींत श्रीबाबांच्या दर्शनार्थ शिरडीस जाणारी कांहीं मंडळी भेटली. बाबांचा महिमा मी फार दिवसांपासून ऐकत होतों; परंतु शिरडीस जाण्याचा योग आला नव्हता. कोणत्याहि गोष्टीस योग जुळून यावा लागतो. मनांत बाबांची प्रार्थना करूं लागलों—' बाबा माझ्यावरील संकट टाळा, मला या व्यवसायांत दोन पैसे मिळूं द्या. मी लौकरच तुमच्या दर्शनास शिरडीस येईन.'

नंतर मनमाड स्टेशन आलें, प्लॅटफॉर्मवर उतरतांच एक ओळखीचे व्यापारी भेटले. विचारपूस झाली. ते म्हणाले. ' कशाला जातां मालेगांवला ! त्यापेक्षां तुमच्या मिरचीला मनमाडांतच भाव चांगला येईल ' त्यांचें म्हणणें पटून मी मालाची पोतीं खालीं उतरवून घेतलीं व बाजारांत जाऊन मालाची विक्री केली; त्यांत मला अपेक्षेबाहेर चांगलाच नफा मिळाला.

त्यानंतर विलंब न लावतां मी शिरडीस गेलों. तेथें भक्तिभावानें बाबांची पूजाअर्चा केली. माझें दुःख मी बाबांच्यापुढें ठेविलें. बाबा करुणासागर आहेत ते माझें दुःख निवारण करतील अशी माझी श्रद्धा होती.

प्रसाद घेऊन घरी गेलों. आईला व भावंडांस घडलेला सर्व वृत्तांत सांगितला. त्यानांहि प्रेमाचें भरतें आलें. आश्चर्याची गोष्ट म्हणजे त्यानंतर २।३ दिवसांनीं मला चांगली नोकरी चालून आली. त्या नोकरीवर माझी उत्तरोत्तर बढती होत गेली. आज बाबांच्या कृपेनें कुटुंबांतील मंडळीसह मी सुखसमाधानांत आहे. कोणतेंहि संकट येवो. बाबांची प्रेमभावानें आठवण केली असतां तें दूर होतें असा आमचा अनुभव आहे.

भक्ताची बाबांना काळजी

बाबांचे जे परमभक्त असतात व जे श्रद्धेनें त्यांचें चिंतन करतात त्यांना बाबा आपल्या अस्तित्वाचा अनुभव आणून दिल्याशिवाय रहात नाहींत हा एक जुना अनुभव आहे. किती जुना ? १९३३ सालांतला. कांदिवली येथें वास्तव्य करणारे श्री. आनंदराव प. डोळस हे लिहितात कीं, श्री. कृष्णराव पंडित हे त्याकाळीं आफ्रिकेंत नोकरीवर होते. ते साईबाबांचे भक्त होते. भारतांत आले म्हणजे शिरडीस बाबांच्या दर्शनास गेल्याशिवाय रहात नसत. एकदां त्यानीं श्रीबाबांस देणगीदाखल पांच शिलिंगांची एक पोस्टल ऑर्डर पाठविली. बॅंकेंत काम करणाऱ्या माझ्या एका नातेवाईकामार्फत

ती वटावून ती त्यावेळीं श्रीसाईलीलेच्चे खजिनदार श्री. बाबासाहेब तर्खड यांस द्यावी म्हणून ते खारला रहात असल्यामुळें त्यांना पोहोंचती करण्यासाठीं ऑफिसमधून परत जात असतां त्या स्टेशनवर उतरलों. त्यांच्या घरीं गेल्यानंतर बोलण्यांत व चहा-पाण्यांत अर्धा तास केव्हांच निघून गेला. नंतर घरीं परत जाण्यासाठीं मी खार स्टेशनवर आलों. पहातों तों काय ? इंडिकेटरवर अंधेरी लोकल साडेसातची लागली होती. वाईट वाटलें. घरीं जायला बरीच रात्र व उशीर होणार म्हणून कष्टी झालों. दुसरी बोरिवलीची गाडी ७–४० ची होती. विचार करीत होतों तोंच स्टेशनांत उभी न रहाणारी एक फास्ट लोकलगाडी अचानक स्टेशनांत थांबली. कोणी तरी सांखळी ओढल्यामुळें गाडी थांबविण्यांत आली होती व ड्रायव्हर कोणी साखळी ओढली व कां ओढली याचा तपास करण्यासाठीं खालीं उतरला.

बाबांच्या कामासाठीं मी खारला उतरलों होतों. बाबांना माझी काळजी. माझ्यासाठीं त्यांनींच ही गाडी थांबविली असे विचार मनांत घोळत असतांच मी डब्यांत चढलों. त्याच डब्यांत माझ्या ओळखीचा आमचा वाणी भेटला. तो थट्टेनें मला म्हणाला, ' काय राव ! जणूं काय ही येथें न रहाणारी गाडी तुमच्यासाठींच येथें उभी राहिली ! भाग्यवान् अहांत ! '

' त्यांत भाग्य कसलें ? मी श्रीबाबांच्या कामानिमित्त येथें उतरलों होतों. घरच्या मंडळीनें माझी काळजी करूं नये व मला ठपका देऊं नये म्हणून त्यांनींच ही गाडी उभी केली नसेल कशावरून ? '

बाबांच्या लीलेचा स्वतःशींच विचार करीत मी घरीं गेलों.

एक संस्मरणीय अनुभव

श्री. विठ्ठलराव कल्याणपूर, ताडदेव, चिखलवाडी, हे फार वर्षांपूर्वीचा अनुभव सांगतांना लिहितात कीं, १७।१८ वर्षांपूर्वी आमच्या शेजारीं परभू जातीचे एक गृहस्थ रहात असत. ते डॉक्टरी परीक्षेचा अभ्यास करीत होते. त्यांचा व माझा शेजारधर्मामुळें निकट संबंध होता. ते गृहस्थ फार अभ्यासू होते; परंतु डॉक्टरी परीक्षा फार कठीण. तिच्यांत यश मिळावें म्हणून बाबांच्या नांवें त्यांनीं कांहीं सेवारूपी संकल्प केला. तो त्यांनीं विठ्ठलरावांस किंवा कोणास सांगितला नव्हता. ते आपल्या परीक्षेच्या तयारींत अतिशय गढून गेले होते. त्यांनीं केलेला संकल्प पूर्ण करून मोकळे होणें जरूर होतें. परंतु परीक्षेच्या गडबडींत त्यांना आठवण राहिली नाहीं. परीक्षेच्या दिवशीं पहांटेच्या प्रहरीं त्यांना एक स्वप्न पडलें. स्वप्नांत एक वयोवृद्ध फकीर त्यांना दिसला. तो म्हणत होता कीं, अरे तूं डॉक्टर होणार ना ? तुला दवा देणें कळतें ना ? मी पोटांतल्या दुखण्यानें लई बेजार झालों आहे. त्यासाठीं मला कांहींतरी दवा त्वरित दे पाहूं ! नाहींतर मला दुसऱ्या डॉक्टरकडे धांव घ्यावी लागेल !

' नको जाऊं ' मी म्हणालों; आणि लगबगीनें घरांत जाऊन कांहीं औषध देण्यासाठीं घेऊन आलों; परंतु परत येतों तर तो फकीर नाहींसा झालेला होता.

तें विव्हळणें व ती उतावीळ भयंकर होती. स्वप्न पडलें आणि तेंही परिक्षेच्या दिवशीं. त्या गृहस्थास त्याचा अर्थबोध होईना; म्हणून ते माझ्याकडे येऊन मला त्यांनीं स्वप्नाची सारी हकिगत सांगितली.

मी त्या स्वप्नावर विचार करूं लागलों. मी त्यांना विचारलें, तुम्हीं साईबाबांना कधीं नवस केला होतां का ?

तो गृहस्थ म्हणाला, 'होय; केला होता परंतु तो मी साफ विसरून गेलों होतों.

नंतर मी त्यांस म्हणालों, "श्री साईबाबा हे संकट प्रसंगीं धांऊन येणारे आहेत. तुम्हांला जें स्वप्न पडलें त्या द्वारें त्यांनीं तुम्हांला असें सुचविलें असावें कीं, पोटांतील विकारासंबंधीं तुम्हांला प्रश्न विचारला जाणार आहे. पोटांतील गंभीर स्वरूपाच्या विकारावर कोणता इलाज व औषध योजना करावी हें त्या प्रश्नाचें स्वरूप असावें. तरी ही सावधगिरीची सूचना लक्षांत घेऊन तुम्हीं त्यासंबंधीं वाचन करावें, हा माझा आपला कयास आहे. पाहूं या आज काय अनुभव येतो तें."

त्या गृहस्थांनीं त्या विषयासंबंधीं ग्रंथ चाळून शक्य तेवढा विचार करून ठेविला. परीक्षेस बसले तेव्हां आश्चर्याची गोष्ट म्हणजे पोटांतील दुखी व त्यावर उपाययोजना या संबंधीं एक महत्वाचा प्रश्न पेपरमध्यें आला होता. आगाऊ सूचना मिळाल्यामुळें त्या गृहस्थांनीं त्या प्रश्नाचें उत्तर अत्यंत समाधानकारक रीतीनें लिहिलें व त्या परीक्षेंत ते उत्तम प्रकारें उत्तीर्ण झाले.

हे भगवान्! संपदा, मुलेंबाळें, स्त्रिया व सौख्य यांपैकीं मी कांहीं मागत नाहीं. जन्मोजन्मीं तुझ्या भक्तीचें वेड मला लागो व तुझा विसर क्षणभरही न पडो, एवढें मला दे.

—भागवत पुराण

निरनिराळीं कार्यें पार पाडण्यासाठीं पंचवार्षिक योजना आखण्यांत येत आहेत. अधिक धान्य पिकवा, जंगलवृद्धि करा व आणखी कांहीं वृद्धि करा म्हणून सतत मोहिमा चालू आहेत; परंतु माणसाची नैतिक पातळी वाढावी, त्याचा सद्वर्तन, शिस्त व सुसंस्कृति यांचा लाभ व्हावा यासाठीं मात्र कोणी एखादी पंचवार्षिक योजना पुढें आणीत नाहीं.

—स्वामी शिवानंद

भगवद्भक्त शेख महंमद

****

रामनाम कोणीही घ्यावें

संत तुकारामाच्या काळांतील ही एक कथा आहे. अहमदनगर जिल्ह्यांत श्रीगोंदे या नांवाचा तालुका असून त्या तालुक्यांतील एका गावीं मुसलमान कुटुंबांत एक बालक जन्मास आलें. त्याचें नांव ठेवण्यांत आलें शेख महंमद.

तें घराणें सुशिक्षित होतें, खानदानी होतें, खाऊनपिऊन सुखी होतें. बालपणापासून महंमदला अरबीचें शिक्षण देण्यांत येऊन 'कुराण शरीफ' हा पवित्र ग्रंथ त्याच्याकडून तोंडपाठ करून घेण्यांत आला होता. तो सोळा वर्षांचा झाला तेव्हांपासून त्याला 'मुल्ला' बनविण्यांत आलें.

एके दिवशीं पिताजीच्या मनांत बकऱ्याची कुरबानी करण्याचा धडा मुलास शिकवावा असें आलें. त्याच्या हातांत एक सुरा देण्यांत येऊन बकऱ्यासह त्याला गांवांबाहेर असलेल्या एका बगिच्यांत पाठविण्यांत आलें. बकऱ्यास एका झाडाला बांधून महंमद एका दगडावर सुरीला खसखशीत धार काढूं लागला. धार काढतां काढतां जवळच बांधून ठेवलेल्या बकऱ्याकडे त्याची दृष्टि गेली. सुरीचें पातें चकाकत होतें. परंतु बकऱ्याचें तोंड भीतिनें काळवंडून गेलें होतें. आतां आपल्यावर कोणता दुर्धर प्रसंग ओढवणार याची बकऱ्यास जाणीव होऊन चुकली होती.

शेखचे आणि बकऱ्याचे चारी डोळे एकत्र झाले. ते कारुण्याने थबथबले होते. जणूं काय ते एकमेकांशीं बोलत होते. महंमद स्वतःशीं विचार करीत होता. 'या प्राण्याच्या मानेवर ही सुरी मी आतां चालविणार! त्यावेळीं त्याची काय बरें स्थिति होईल? त्याला किती असह्य वेदना होतील बरें!'

हे विचार मनांत येऊन तो थांबला नाहीं. त्याला त्या वेदनांची प्रचीति घ्यावीशी वाटली. त्यासाठीं आपल्या डाव्या हाताची छोटी करंगळी त्यानें खसकन् कापली!

"हाय! हाय!! किती असह्य वेदना ह्या! त्या माझ्यानें सहन करवत नाहींत मग या बकऱ्यानें मान कापली जात असतां होणाऱ्या वेदना कशा बरं सहन कराव्या? छे बुवा! हें काम आपल्याच्यानें होणें शक्य नाहीं!" असें म्हणून महंमदनें सुरी शेतांत दूर फेंकून दिली व बकऱ्याला शेतांत स्वच्छंदानें चरण्यासाठीं मोकळा सोडून दिला.

असें करीत असतां त्याच्या मनाला किती तरी समाधान वाटलें व समाधानवृत्तीनें तो घरीं परतला; परंतु तेथें असमाधान त्याची वाट पहात होतें.

'काय रे बकरा कुठें?' बापानें विचारलें.